

«Савадлу инсан дуьз рекъелай алатдач»

КЫБЛЕПАТАН ДАГЪУСТАНДА РД-ДИН МУФТИЙДИН ВЕКІЛ МАГЪДИ ГЪАЖИ АБИДОВАХЪ ГАЛАЗ ИНТЕРВЬЮ

XXI-асирдин виридалайни хаталу тІегъуьн яз гъисабзавай терроризмдихъ галаз вири дуьньяди женг тухузва. Хейлин серенжемар къабулзаватлани, гъелелиг адан вилик пад къаз алакъзавач. Терроризмди, экстремизмди вичин сергъятар къвердавай гегъеншарзава, абурун чилина гъатзавайбурун къадар лагъайтІа, югъ-къандавай артух жезва. Генани къала-булух кутазвай кар ам я хъи, террористрин жергейриз гъахъзавайбурун арада жегъилар гзаф ава. И завалдин вилик пад къун патал вуч авун лазим я? Дуьз рекъелай алудиз тежер мусурман гъикІ тербияламишда? Чи девирдин бязи жегъилри вири уьмуьр диндин рекъиз бахшнавай агъсакъалрин имандал вучиз шак гъизва? И ва са жерге маса суалриз жавабар жагъурун патал зун мукъвара Кыблепатан Дагъустанда РД-дин Муфтийдин патай тамам ихтияр ганвай векил Магъди-гъажи Абидовахъ галаз гуьруьшмиш хъана.

5-ЧИН

ИСЛАМ ВА ИЛИМ

ТІветІ: адан са лувунал азар ала, муькуьдал - дарман

Гатун чими вахтунда бейхабардиз кІвализ лув гана атай тІветІ чими тІуьн авай чи бушкъапуниз, я туштІа цийи мурабадиз аватай гъалдал, чакай гзафбур ацалтна. Гзафбур зегъле ракъурзавай гъашарат са патахъ гадарзава, амма лап куьлуь-шуьлуь-йриз фикир гудайбур, чпин фикирдалди «чІур хъанвай» тІуьникай ерли азад жезва. Амма ихътин гъалда вуч ийидатІа, и суалдиз Пайгъамбарди ﷺ са манадалди жаваб гана.

4-ЧИН

ИСЛАМ ВА ВАХТАР

Исламдин чІаваргандин варцарин манадикай

Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ Меккадай Ясрибдиз (Мединадиз) 662-йи-суз Гъижра (куьч хъун) авурдалай къулухъ, мусурманрин чІаварган кардик акатна. Мусурманрин чІаварган вацранди я, яни вацран фазайрихъ галаз алакъ-алудаказ гъисаб кыле тухузва. Исламдин вацран чІаварган 12 вацракай ибарат я. Вацран фазайрихъ галаз алакъ-алу яз, гъар са варз 29, я туштІа 30 йикъакай ибарат я. ЧІаварганда авай варз, цийи варз пайда хъайидалай къулухъ, та къведай цийи варз пайда жедалди кыле физва.

4-ЧИН

МЕЖЛИСАР

Рабиуль-аввалдиз бахшнавай Республикадин мавлид

11-декабрдиз Махачкъаладин Юкъван Жуьмя-мискІинда шад мярекат – вири пайгъамбаррин жанаби, Аллагъдиз виридалайни клани - Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ дидедиз хъанвай Рабиуль-авваль вацраз бахшнавай Республикадин мавлид кыле фена.

Республикадин гъар жуьре пипІерай гзаф инсанар кІватІ хъанвай межлисда, Дагъустандин муфтий, шейх Агъмад-гъажи Абдулаева, Республикадин Къил Рамазан Абдулатипова, алимри, РД-дин муфтиятдин векилри, мусурман стхайрини вахари иштиракна.

2-ЧИН

КъакІа мавлид

3-ЧИН

Куьредин зурба алим

6-ЧИН

Бахтлу уьмуьрдин жигъетдай суьгъбет

9-ЧИН

Рабиуль-аввалдиз бахшнавай Республикадин мавлид

1 « Месин капі авурдалай кьулухъ, Аллагъ рази жедай межлис башламишна. Ам Кьиблепата-тан Дагъустанда РД-дин Муфтийдин векил Магъди-гъажи Абидова кьиле тухвана.

«Гьурметлу стхаяр ва вахар, Пайгъамбардин ﷺ гьурметлу уммат, Пайгъамбардихъ ﷺ авай кланивал кьалурзавай, Аллагъдиз шукур гъанвай инсанар кватІ хъанвай межлисдал куьн хушвилелди кьабул-зава», - лагъана М. Абидова.

Пак тир Къуръандин аятар гуьзелдаказ келуналди Республикадин мавлид шаддаказ башламишна. Адалай кьулухъ РД-дин Муфтий, шейх Агъмад –афанди Абдулаев кватІ хъанвайбурухъ элкъвена рахана.

«Сифте нубатда квез виридаз Рабиуль-аввалъ вацран Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ дидедиз хъанвай метле-блу 12-югъ тебрикиз кланзава. Къуй Аллагъди чи ре-спубликада ва гьакІ санлай чи гьукуматда гъа ихъ-тин шадвили чинар дуьшуьш жедайвал, сад-садал гьалтдайвал ва хушвили хъуьруьн багъишдайвал, ихътин шад межлисар ва вакъиаяр артухаррай. Ге-нани чи республикадин Къилиз вичин патай и меж-лисдал ганвай садакъадай чухсагъул лугъуз кланзава. Къенин юкъуз чаз чІехи межлис ава, гъаф къадарда инсанар и мискІиндин цлара кватІ хъанва. Чпин чІехи кьуллугъриз ва тІварариз килиг тавуна абуру вирида санал жемятдин капі авуна, идан гьакъин-дай Аллагъдиз шукур гъана кланда.

Аллагъдиз генани шукур гъизва, вучиз лагъайтІа ре-спубликадин регъберди РД-дин Правительстводин чилел мискІин эцигнава ва «Ахульго» тІвар алай этнографиядин мемориальный комплекс эцигна акъалтІарзава. Ам чІехи кІвалах я», - лагъана РД-дин муфтийди.

Вичин рахунра Муфтийди жегъилар патал кьилдин рахунар авуна.

- Эхиримжи 15 йисан къене Дагъустанда гъайиф хъи, экстремиствили метлебдин заваллу идеологи-ядик акатай гъаф жегъилрин чанар пуч хъана. Гъаф диндин кьуллугъчияр ва гьакІ къанун-къайда хуь-дай органрин векилар телеф хъана. Акъуллу инсан-ри чарабурун гьалатІрикай тарс хкудзава. Гьурмет-

лу жегъилар, ша чна чи гьалатІрикай хъайитІани тарс хкудин! Гъар йисуз рикІ ачух ва хъсан ниятар авай инсанрин къадар артух жедайвал, чаз садаз-сад клан жедайвал ва Рабиуль-аввалъ вацран 12-юкъуз мискІинра, чинра шадвили ранг аваз кватІ жедай-вал за Аллагъдивай тІалабзава», - къейд хъувуна РД-дин муфтий А. Абдулаева.

КватІ хъанвайбурун вилик генани шариатдин илимрин доктор, Дагъустандин Исламдин универ-ситетдин аспирантурада тарсар гузвай Дамаскъдай тир шафиитрин мазгъабдин алим Мустафа Диб аль-Бугъа аль-Майдани ад-Димашкъи аш-Шафии раха-на. Ада дагъустанвийриз бахтавар Рабиуль-аввалъ

варз тебрикна ва и югъ вич патал кьве сеферда су-вар тирди къейдна. Сад лагъайди – им Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ дидедиз хъанвай югъ ва кьвед ла-гъайди – хъсан инсанрихъ – диндин стхайрихъ га-лаз гуьруьш хъун.

«Заз ихътин мумкинвал ганвай Аллагъдиз за шукур гъизва», - лагъана Диб аль-Бугъади.

«И варз гьелбетда мусурманар патал чІехи сувар я, ва чна идай жезмай кван гъаф хийир хкудна, Пайгъамбардиз ﷺ салаватар келна ва адан Сунна кьиле тухвана кланда. Аллагъдин Расул дуьньяйриз регъим, гъар са инсандиз ва инсаниятдиз чешне я эхир», - лагъана алимди.

Мярекатдин вахтунда мавлидар келзавай ва Муф-тий Агъмад-афандидин «Пак инсанрин хъсан къи-лих» ктабдай менфятлу роликар кьалурна.

Гунагърилай гъил къачун патал, хъсан кІвалахар ийидай мумкинвал гун патал, Дагъустанда ва гьакІ вири дуьньяда ислягъвал ва мягъкемвал хъун патал республикадин машгъур алим Хасмугъаммад Абуба-карова тамамар авуналди вирида дуьа хъувуна.

Магъди-гъижи Аллагъ рази жедай межлисдал кватІ хъанвайбуруз ва гьакІ и мярекат кьиле туху-низ куьмек гайи тешкилатчийриз чухсагъулар ма-лумарна.

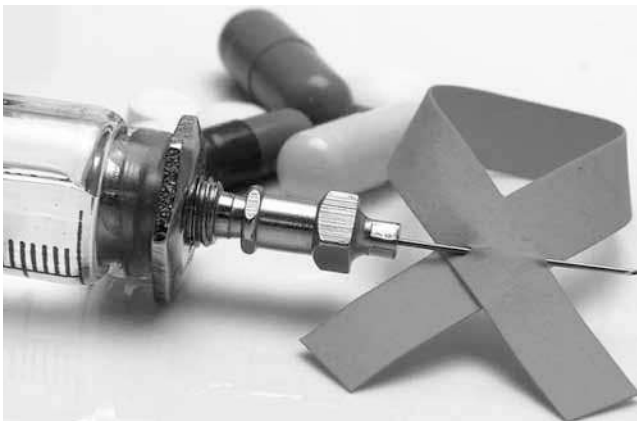
Россияда ВИЧ-дин эпидемия ава

Екатеринбургда ВИЧ-дин эпидемия авайди офици-альнодаказ хабар ганва, вучиз лагъайтІа, шегъер-дин гъар 50 лагъай агъали гъа и азардик начагъ я. Идан гьакъиндай Екатеринбургдин здравоох-раненидин начальникдин сад лагъай заместитель Татьяна Савиновади хабар гана.

Адан гафарай, 100 агъзурдакай 1826 кас начагъ я, яни Екатеринбургдин 1,8% агъалияр. Екатеринбург-да ВИЧ азардик начагъ 26693 дуьшуьш малум я, амма гъеле чин тийизвайбурни гъаф ава. Азар га-лукънавайбурун дережа дегиш жезва: виридалай-ни чІехиди – Железнодорожный районда (2%-дилай гъаф), Ленинан ва Кирован районра – 1,5%. Азардихъ галаз женг тухун патал гьукуматди 2,28 млрд манат пул чара авунва.

Дагъустандикай рахайтІа..

Гъар йисуз Дагъустан республикада 180-200 кас ВИЧ-дик цІийиз азарлу жезва. Алай вахтунда Дагъустан-дин вири территорияда, Агъул район квачиз ВИЧ-

инфекция чкланва. Республикадин муниципальный образованийрин арада ВИЧ-инфекция гъаф къадарда чкланвай сифте вад чкадал алайбур, 100 агъзур кас-дикай: Дербент – 398 кас, Огни – 185 кас, Хасавюрт – 121 кас, Буйнакс – 120 кас ва Дербент район – 123 кас.

Республикада ВИЧ-инфекция чІехи дережада аваз

чкланвай генани са жерге шегъерар ава: Избербаш – 108, Махачкъала – 87, Кизилюрт – 106. Хуьрерин муниципальный образованийрин виридалайни саламатсуз районар, ибур: Новолакский, Кумтор-калинский, Мегъарамдхуьруьн, Хасавюрт, Кизляр, С-Стальский, Бабаюрт, Кизилюрт.

P.S.

Гьурметлу мусурманар, ВИЧ-динсузрин азар я, абу-руз некаягъ вуч ятІа чизвач, чиркин тир ашер алакъ-айрал, яни зинакарвилел машгъул жезва. Бес мусур-ман лугъудай тІвар алай инсанар яшамиш жезвай чи Дагъустандиз, иллаки гъаф лезгияр яшамиш жезвай чи Дербент шегъердиз, лезги районриз вуч кланзава? Намус хуьзмач, диде-бубайри чпин веледрал гуьзчи-вал хъийизмач. Даюс лугъудай итимар пайда хъанва. Даюс – им вичин паб (велед) гъина аватІа, абур квел машгъул ятІа, гъич къайгъуни авачир итим я. Даюс-диз Женнетдин гъич ни кьведач (аниз гъахъдач)! ИкІ лагъанва гъадисда.

Эй, зи лезги халкъ, ша чна чи бубайрин тІвар, чи халкъдин намус ва адетар хуьн!

Учредитель Благотворительный фонд "Путь". Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана	Редактор Гасан-хаджи АМАХАНОВ	Газета зарегистрирована Федеральной службой по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций.	При перепечатке ссылка обязательна	Адрес редакции: 367015 РД, г. Махачкала, ул. Акушинского, 5-я линия, 19
Редакционный Совет Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ Сулейман-хаджи ТАГИБЕКОВ	Канонический редактор Шамиль-хаджи ОМАРОВ	Свидетельство о регистрации ПИ № ФС 77-42079 от 24 сентября 2010 г.	Газета набрана и сверстана на компьютерной базе «Ас-Салам»	Телефон: 8-928-530-59-70 8-988-771-59-55
Главный редактор Азиз Мичигишев	Дизайн, вёрстка Мухаммад МУХИДИНОВ	Индекс 51395	Отпечатана в ООО «Дом печати» пр. Акушинского, 20. Заказ № _____	E-mail: assalamweb@gmail.com web: www.assalam.ru
	Корректор Казимагомед ДЖЕНЕТОВ		Сдано в печать: (график) 30 декабря 2016 г. в 18:00 (факт) 30 декабря 2016 г. в 18:00	По вопросам подписки и доставки обращаться по телефонам: 914-222, 8-988-291-42-22.
			Тираж 2 800 экз.	

КъақІа мавлид

8-декабрдиз Къиблепатан Дагъустанда РД-дин Муфтийдин векил Магъди-гъажи Абидов Ахцегъ райондин КъақІарин хуьруьз кІвалахин барадай мугъман хъанвай ва ина ада Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ дидедиз хъанвай бахтавар Раби-уль-авваль варз алу-къунал гьалтдайвал авунвай межлисда иштиракна.

Мярекатда генани лезги халкъдин патахъай РД-дин Муфтийдин векил Абдуллагъ-гъажи Рагъимханова ва КъақІарин хуьруьн имам Узаир Шамилова иштиракна. Мярекат Ахцегъ райондин РД-дин муфтийдин векил Сулейман Байрамова къиле

тухвана. Магъди-гъажи вичин суьгъбет Мугъаммад Пайгъамбарди ﷺ авунвай весидикай ахъайна. Пайгъамбарди ﷺ эхирирмжи гъаждал вири умматдиз авур вязда мусурманрин уьмуьрдин саки вири рекъерай несигъатар авайди, алирмди къейдна. «Эхирирмжи гъаждал авур гъаф весийрикай сад, Пайгъамбардин ﷺ гъадисдал асаслу яз, адал амал авурла чаз Женнет багъишзава: «Аллагъдихъай кичІе хъухъ, куь вад капІ ая, Рамазан вацра сив хуьх, жуван руьгъ миьхи авуналди куь девлетдилай закат це, куь гъакимдиз муьтІуьгъ хъухъ ва куьн Женнетдиз гъахъда. Им вири умматдиз Пайгъамбарди ﷺ авунвай веси тир. А весида жув дуьз тухудай амалрикай лагъанва, эгер гъа жуьреда ийиз хъайитІа, а инсандихъ агалкъунар жеда, Аллагъди адаз берекат гуда, ва Аллагъдиз муьтІуьгъ хъайибуруз гъазурнавай Женнетдиз ам чарасуз фида», - лагъана М. Абидова.

Виридалайни бахтлу дагъустанвияр вужар я?

Дагъустандин мусурманрин арада тухвай ахтармишунрин нетижайрал бинеламиш яз, бахтлу инсанрин чІехи пай тІарикъатдин (шейхер, пІирер авайди тестикъарзавай ксар) рехъ кьунвайбур тирди винел акъалтна. ИкІ, 42% суалар вугай тІарикъатда авайбуру чеб бахтлубур тирди гъисабзава. Суалдин нетижада малум хъайивал, бахтлубурун къадар виридалайни тІимил (18%) йикъа вад капІ тийизвайбурукай тир.

Алатай йисан гатухъ Гъайдараьн тІварцІихъ галай сиясатдин экономикадин институтдин сад хъанвай ахтармишунрин дестеди ва РАНХиГС-дин урбанистикади ва региональный ахтармишунрин Центрди тухвай ахтармишунрин виликамаз хъайи нетижаяр, 16-ноябрдиз РАН-дин Дагъустандин илирмдин центрдин цІара къиле фейи «Дагъустандин мусурман-

рин девлетар: суалдин нетижайра чаз цІийи вуч чир хъана» тІвар алай элкъвей стол авайлади презентация авунай. Алирмар тир Ирина Стародубровскийди ва Евгений Варшавера суьгъбет авурвал, агъалийрин арада тухвай суалдин нетижайри Дагъустандин мусурманар зегъметдихъ, образованидихъ, сиясатдихъ, диндихъ ва хизандин девлетрихъ гъикІ эгечІзаватІа малум хъана. Ахтармишун интернет-суал хъиз къиле тухвана. Вири санлай 1675 анкета анализ авуна. Абурун арада 70% итирмар ва 30% дишегълияр авай. Докладдин авторри къейд авурвал, 90% суалдин иштиракчийри хизан, сагъламвал, кІвалах, дин хътин девлетриз къимет гузвай. Саки 90% иштиракчийриз чпін аялар жавабдарвал ва зегъмет-кешвал хътин хесетрин иесияр хъана кІанзавай. 60%-дилай гъаф яз хабар кьурбуруз, гражданвилин ва гъакІ диндин образование къачун важиблу тирди къейдна.

Кесиб шадарна

Бангладешдай тир Назер аль-Ислам Абдул Керима Саудан Аравияда куьчяр миьхуналди пул къазанмишзавай. А кесиб Интернетдиз акъатунирмди бахтуник акатна.

Шикилдай акъазвайвал, Керим къизилар маса гузвай туьквенда къизилриз килигиз акъазнава. Гъа и шикил са касди Инстаграмдин чина эцигна. Соцсетда шикилдин авторди хъуьруьнар авуналди икІ кхъенвай: «И инсан анжах зирзибилдиз килигуниз лайихлу я». И шикил акур саудитрин рикІик хкІуна. Абуру Керим патал савкъатар кІватІна. Нетижада патал гъукуматдай атанвай кесиб Керим, ам килигай безекдин, са шумуд шешел дуьгуьдин, виртІедин, ApplePhone 7, SamsungGalaxy смартфонрин ва ватандиз хъфидай билетдин иеси хъана.

ЧІуру 600 сайт кІевна

6-декабрдиз къиле фейи Антитеррордин комиссиядин заседанидал Дагъустандин прокурор Рамазан Шагънавазова къейд авурвал, 2016-йисан сифте къилелай республикада экстремизм ва терроризм пропаганда ийизвай 600-лайни гъаф Интернет-сайтар кІевна.

Генани къейд авурвал, Роскомнадзорда 250 медиа ресурс кІевдай месэладиз килигзава. Правоохранительный органрин делирлал асаслу яз, гъа ихътин 145 ресурс агалнава.

P.S. Гъуьрметлу мусурманар, куь веледар куьне ихътин сайтривай яргъа ая. Абуруз террористри чпін жергейриз эвер гун тавурай.

РагъакІидай пата ИГИЛ-дин тереф хуьзва

Туьркиядин президент Режеп Эрдогана гъисаба къазвайвал, Исламдин вилый вигъин патал РагъакІидай патан гъукуматри ИГИЛ-дин (РФ-да къадагъа алай террористрин десте) тереф хуьзва.

«Чна ИГИЛ-дихъ галаз гъейратдалди женг тухвана ва тухунни ийида. А дестедиз Исламдихъ галаз гъич са алакъани авач, Исламдиз ИГИЛ-ди гузвай къван зарар гъич садани гузвач. Чи динда инсан чандивай ийидай ихтияр авач», - лагъана Туьркиядин

президентди Пакистандин парламентдин депутатрин вилик. «Абурун (ИГИЛ-дин) патав гвайди вуж я? Абурун патав РагъакІидай пад гва. Террористри рагъакІидай патан яракъралди дяве тухузвайди чна субутна. Абур вири Исламдиз акси яз ийизва», - лагъана Эрдогана.

ТІветІ: адан са лувунал азар ала, муькуьдал - дарман

1 « Муькварал австралийви алимри авур ачу-хунрин нетижайри, анжах виридаз чизвай гьакьикъат чаз кьейд ийизва – «Вири цІийивилер, им хъсандиз рикІелай алуднавай куьгънеди я». Виридакай галай-галайвал.

Къенин юкьуз илимди саки 50 000 жуьре зегьерлу гьашаратар винел акъуднава. Идахъ галаз санал, муьквал-муьквал абурукай гзафбур хаталу азарар ва вирусар санай-саниз тухудайбур я. Сиднейда авай Австралиядин Макуэри университетдин алимри-пешекарри адетдин кІвалин тІветІер ахтармишайла, гьа чпи санай-саниз тухузвай зарарлу бактерийриз чпи-чпиз дарман арадал гьидай алакьун авайди, икьван гагьда илимдиз малум тушир. Гьар гьикІ ятІани, сифте мусурманриз 1400 йис идалай вилик а кардикай хабар авайди, чавай инанмишвилелди лугьуз жеда.

ИкІ, месела, имам аль-Бухаридин кІватІалда кхъенвай, Абу Гьурайрадилаь атанвай Пайгъамбардин ﷺ гьадисда лугьзва: «Эгер квекай садан хъвадай шейиниз тІветІ аватайтІа, кьуй ада тадиз ам (тІветІ) тамам-даказ аник кутурай, ахпа акъуд хъувурай, гьакьикъатда, адан са лувунал азар ала, муькуьдал – дарман». Гьа идаз ухшар вакъиади Ибн Мажадин ва ан-Насаидин кІватІалра вичин чка кьунва.

Гьа идаз дуьм-дуьз ухшар нетижадиз атун патал, ингье чи вахтунда австралийви алимри чІехи уьлчмейра аваз ахтармишунар тухвана. Ахтармишунар тухудай затІунин еринда абуру 4 жуьре гьашаратар ишлемишна: адетдин ветІ, кІвалин тІветІ, москит папатачный ва кІвалерин тІветІ. Абурукай гьар са гьашарат гьар жуьредин азаррин микроорга-низмаяр тухузвайбур тир, анжах виридалайни гзаф кІвалин ва кІвалерин тІветІерик квай.

Ахтармишунрин нетижада гьар жуьредин инсан-

дин чандиз хийирлу ва зарарлу бактерияр ва лап куьлуь жуьредин кьарникъузар жагъана. ГьакІни дрожжрин кьве штаммни ва антибиотик хкудиз алакъзавай Empusa muscae паразит-кьарникъуз жагъана.

В. circulans тІвар алай жагъанвай хийирлу бакте-рийрикай садавай, чІехи ва агъуз тир температура-яр, химиядин ва облучениедин таъсир эхиз жезвай. Ам тІветІрен эрчІи лувунал ала. ГьакІ хьайила, гьатта тІветІ кудай, я туштІа къанвай тІуьниз аватайтІани, адан лувунал алай хийирлу бактерийри чпин хъсан таъсир квадарзавачир ва инсан патал зарарлу вири микроорганизмаяр тергиз алакъзавай.

ТІветІрен муькуь лувунал виридаз малум В. Subtilis (сенная палочка) ва S. Aureus (кьизилдин стофило-кокк) ала. Малум тирвал а бактерийри гьар жуьре-дин азарар арадал гьизва, икІ, месела, вилер ва ха-

мар дакІуна яру хьун, цистит, нервный системадин азарар ва мсб.

Гьавилай бейхабардиз тІветІ чи столдал атай вах-тунда, мусурманриз гзаф кьадарда хъсан несигъа-тар гайи Пайгъамбарди ﷺ, тІветІ вири тІуьник, я туштІа хъвадай шейиник кутунин мелят гун тажуб жедай кар туш. Гьашаратдин винел яшамиш жезвай микроорганизмайри дарман арадал гьун патал, абу-руз кутугай тІуьнин шартІар герек жезва. Гьа и вах-тунда тІветІ аватай тІуьни а роль кьугъвазва.

Ахтармишунар тухудай вахтунда малум хьайивал, зарарлу бактерияр тергзавай виридалайни кьуват-лу шейэр, анжах кьарникъузрин клеткайри жими-вал кужумайла, ахпа хкатиз башламишзава. Адалай кьулухъ клетка дакІвазва ва пад жезва, нетижада вичин кьене авай шейэр кьецихъ акъатзава ва абу-ру зарарлу бактерияр тергзава. Сифтедай тухвай ахтармишунри алимриз малумарйвал, гзаф кьа-дарда азарар гьизвай бактерияр тІветІрен пацарал ва руфунал алай. А бактерийри вилерин, жигеррин, тІуьн цІурурдай ва цварадинни эркек-дишивилин системадин азарар, тиф ва маса азарар гьизва.

ЯтІани, тІветІ бегъемдиз тІуьник кутун хъувурла, хийирлу бактерийри ва кьарникъузар-микроор-ганизмайри винидихъ тІварар кьур азарар арадал гьизвай бактерияр тергзавай антибиотикар акъу-диз башламишзава.

Гьавилай чун хьтин инсанриз ихьтин чирвилери, муьквал-муьквал гьадисрин кІватІалриз килигу-нин важиблувал кьалурзава. Белки квевайни анай куьн азиятдик кутазвай суалдиз жаваб яз, чи Пайгъ-амбардин ﷺ патай генани са хийирлу несигъат жагъидатІа?!

ТАРЖУМА АВУНА ГЪАЗУРАЙДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ИСЛАМ ВА ВАХТАР

Исламдин чІаваргандин варцарин мана

1 « Мусурман чІаваргандин 12 варз

Мугъаррам – им Исламдин чІаваргандин сад лагъай варз я. Адан тІвар таржума авурла «къадагъа алай-ди», «къадагъа авунвайди» лагъай чІал я, вучиз лагъайтІа, йисан а вахтунда Аллагъди ягъунар ва даяеяр къадагъа авунва.

Къуръанда лагъанва (мана): «Гьакьикъ-атда, Аллагъдиз варцар цІикъвед ава. Аллагъди цавар ва чил халкъар авурла Ктабда икІ кхъенвай. Абурукай кьуд – къадагъа алайбур я. Дуьз дин гьа им я, акІ хьайила жув патал адалатсуздаказ тухумир. Квехъ галаз мажусийри гьикІ женг тухузватІа, гьа жуьреда куьнени абурухъ галаз женг твах. Аллагъ – Ал-лагъдихъай кичІебурухъ галайди, чир хьухъ!» («Ат-Тауба» сура 36-аят).

Мугъаррам вацран цІуд лагъай йикъал Ашурадин югъ ацалтзава. Ам Исламда пайгъамбарриз (салам хъуй чпел) сала-матвал атанвай, чилер, цавар, малаи-кар ва сифте инсан - Адам халкънавай югъ я. Гьа и вацра сив хвейи инсандиз еке сувабар жеда. Мугъаммад Пайгъ-амбарди ﷺ лагъана: «Рамазан вацралай кьулухъ сивер хуьниз хъсан варз, Ал-лагъдин варз – мугъаррам я».

Сафар – Исламдин чІаваргандин кьвед лагъай варз я. «Сафар» им «сиягъат» ла-гъай чІал я. И вацраз ахьтин тІвар гу-нин себеб ам тир хьи, йисан и вахтун-да арабар чпин кІвалер туна ягъунриз экъечІдай. Адалай гьейри, абуру чпин кІвалер артухан зегъемдикай хуьн па-тални тадай.

Рабиу ль-Авваль – им Исламдин

чІаваргандин пуд лагъай варз я. Адаз ахьтин тІвар гавнай, вучиз лагъайтІа «раби» араб чІалал «гатфар» лагъай чІал я. Гьа и вацран 12 лагъай число-диз инсаниятдин пайгъамбар – Му-гъаммад ﷺ дидедиз хъанва. Григори-андин чІаваргандай а тарих 571-йисан 24-апрелдин йикъал ацалтзава.

Рабиуль-Ахир, я туштІа Рабиу ссани – чІаваргандин кьуд лагъай варз я. «Сани» араб чІалал «кьвед лагъайди», «ахир» - «эхиримжиди», «раби» - «гатфар» лагъай чІалар я. И варз гатфарин вацран эхир, я туштІа кьвед лагъай варз лагъай чІал я. Гьа и варз гатфарин эхир я.

Жумадуль-Авваль – им чІаваргандин вад лагъай варз я. «Жумада» гаф араб чІалал «чІагун» лагъай чІал я. Арабри а вацраз ахьтин тІвар гунин себеб ам я хьи, и вацра яд муркІади кьазва ва кьуьд алуькзава.

Жумадуль-ахир, я туштІа Жумада ас-сани – Исламдин чІаваргандин ругуд лагъай варз. Кьуьд акъатиз мукьва кьвед лагъай варз.

Ражаб – чІаваргандин ирид лагъай варз. «Ражаб» араб чІалал «пак авун» ла-гъай чІал я. Арабри дяведин ягъунри-кай кьерех хьуналди Ражаб варз виниз акъудна. Ражаб, Шабан ва Рамазан вар-царин вилик квай варз я.

Шабан – чІаваргандин муьжуьд ла-гъай варз я. «Шабан» лугъудай гаф араб чІалал «ташаба» лугъудай гафуникай арадал атана ва ам «пай хьун», «гьар па-тахъ чукІун» лагъай чІал я. И вацра ара-бар дяве авун патал гьар патахъ фидай. Шабан – Исламда лап чІехи кьимет гуз-вай, сад-садан гуьгъуьналлаз кьезвай пак тир пуд вацран жергедай, кьвед

лагъайди я.

Пак тир гьадисрикай сада лугъузва хьи, яни Шабан варз – им Пайгъамбар-дин ﷺ варз я: «Шабан варз зи варз я...», «Муькуь варцарин вилик Шабан вац-ран винизвал, амай пайгъамбаррин вилик зи винизвал хьиз я».

И вацра виридалайни шад йиф ава – Бараатдин йиф, гунагъар михьи хъжезвай ва мурадар кьилиз акъатза-вай йиф. Гьадисда лагъанва: «Шабан вацран 15 лагъай йиф алуькайла, ам кпІар ва дуьаяр ийиз акъуд, амма па-кад юкьуз сив хуьх. Чарасуз Аллагъди жузада: «Авачни Завай гьил кьачун тІалабзавайди? За адалай гьил кьачу-да. Авачни чан сагълам ва агъвал артух хъана кІанзавайди? За гуда».

Рамазан – чІаваргандин кІуьд лагъай варз. Рамазан – «ар-рамда» гафуникай арадал атанва. А гаф араб чІалал «зе-гъем», «гзаф чимивал» лагъай чІал я. Ра-мазан варз арабрин чилел виридалай-ни чими вахтунал ацалтнай, гьавилай вацраз ахьтин тІвар ганвай.

Рамазан – им мусурманар патал пак варз я. И вацра вири инсаниятдиз пак тир ктаб – Къуръан рекье тунва. Сагъ варз тирвал гьар са мусурманди пакамалай та рагъ акІидалди сив хве-на, гунагърикай яргъа хъана ва хъсан кІвалахар авуна кІанзава. Амай варца-рин вилик Рамазан вацран лайихлу-вал тестикъарзавай гьадисар ва аятар гзаф ава. ИкІ, месела, «Рамазан варз – им инсанриз дуьз рехъ кьалурдай ва гьакьикъат тапаррикай тафават ийиз-вай Къуръан рекье тунвай варз я»; «Ни Рамазан вацра рикІин сидкьидай сив хвейитІа ва анжах Аллагъдин патай

пишкеш вилив хвейитІа, адан вили-кан гунагърилай гьил кьачуда».

И вацра Къудратлувилини Йиф – Лайлат аль-къадр ава. А йифиз виридалайни агъада авай цавуз Пайгъамбар ﷺ патал Къуръан авуднавай. Аллагъди Къуръ-анда лагъана (мана): «Лайлат-уль Къадр йиф агъзур вацралайни хъсан я» («Аль-Къадр» сура, 3-аят).

Шавваль – чІаваргандин цІуд лагъай варз. Араб чІалал дувул «ташаввала», им «деведин некІедиз муьгътежвал» ла-гъай чІал я. Рамазан варз акъалтІ хьай-ила Ид аль-ФитІр (Ураза байрам) сувар алуькзава. Ам Шавваль вацран сад ла-гъай югъ я. Генани и вацра ругуд юкьуз сив хуьн саваб авай кар я.

Зуль-къаада – Исламдин чІаваргандин цІусад лагъай варз я. Им арабри дяве-дин гьерекаатар акъвазарзавай пак варз я.

Зуль-гъижжа – чІаваргандин цІикъвед лагъай варз. И вацра Мекка шегьердиз гьаждал физва. Гьадисда лагъанвайвал, Аллагъдиз виридалайни кІани ва багъа йикъарикай, ибур зуль-гъижжа вацран сифте цІуд югъ я. И вацран сифте кІуьд юкьуз, иллаки Арафадин юкьуз сив хуьн хъсан амал я (гъаж ийизвай зия-ратчияр квачиз).

Вацран цІуд лагъай йикъал кьилин су-варрикай сад – Ид аль-Адгъа (Къурбан байрам) ацалтзава. И юкьуз чІехи саваб авай кІвалахар, им гъайван кьурбан-диз гьун, шадвал авун патал багърий-рихъ галаз кІватІ хьун ва сурарал кьил чІугун я.

ТАРЖУМА АВУНА ГЪАЗУРАЙДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

«Савадлу инсан дуъз рекъелай алатдач»

1 « - Сифте нубатда аз, - гатумна суъгбетдив Магъди-гъажи, - чалай вилик яшамиш хъайи алимри, арифдарри чав агакъарай гъакъикъ-ат гележегдин несилризни чирдай мумкинвал ганвай Аллагъдиз шукур гъиз кланзава. Эхиримжи йисара чи республикада капI ийизвайбурун къадар садлагъана артух хъанва. Социализмдин девирда диндин бинейривай къакъатай дагъвийр элкъвена а бинейриз мукъва хъжезва. Им хъсан делил хъиз къабулиз жеда, гъикI лагъайтIа, эгер мискIинриз физвайбур капI тийизвайбуру итижзавай крарал машгъул жезвайтIа, Дагъларин улькведа авай гълар генани писбур жедай. Исламди инсанар чIуру гьерекатривай, ниятривай хуъзва, кьерехзава. Месела, Махачкъаладин къилин мискIиндиз жуъмя юкъуз 12-15 агъзур кас къевезва. Имамди абуруз Исламди къадагъа авунвай краривай (чуънуъхун, гуж гъалиб авун, маса касдин чандиз къаст авун ва икI мад) яргъа хъуниз эвер гузва, ихътин крар чIехи гунагъ тирди, абуруз рехъ гунай Аллагъди жаза гудайди рикIел хкизва. Эгер и мискIин авачиртIа, агъзурралди инсанриз ихътин насигъатар гудай мумкинвални жедачир ва нетижада винидихъ къейднавай хътин тахсиркарвилер ийизвайбурун къадар артух жедай.

- Зун квехъ галаз рази я. Амма вири мискIинра Махачкъаладин къилин мискIинди тухузвай хътин сиясатдал амалзавач эхир. Диндин месэлайрал машгъул жезвай бязи эксперти къейдзавайвал, экстремизмдин идеологиядиз мукъва терефрин таблигъат тухузвай мискIинарни ава.

- Ахътин мискIинар дуъздал акъудунал къанун-къайда хуъдай органрин векилар машгъул хъун лазим я. Полициядин къуллугъчидивай, капI ийизвай адетдин инсандивай хъиз, мискIиндиз фена, имамди гъихътин сиясат тухузватIа тайинариз жеда. Республикадин къанун-къайда хуъдай органри ва мусурманрин диндин управлениди (ДУМ) экстремизмдин вилик пад къунин рекъе санал кIвалахунилай, шаксуз, гзаф крар аслу я.

- Къанун-къайда хуъдай органикай ихтилат кватайла, хабар къаз кланзава: эхиримжи вахтара и органрин къуллугъчийри, чуру ква, капI ийизва, мискIиндиз физва лугъуз, хейлин жегъилар (чи республикада абурун къадар агъзуррив агакъзава) учетда эцигзава. Тахсир квайдини, квачирдини. И «жаза» къисмет хъанвайбур нетижада гзаф четинвилерал ацалтзава. Диндин деятель яз, ихътин гълариз куъне гъихътин къимет гузва?

- Эгер къанун-къайда хуъдай органрин къуллугъчийрихъ терроризмдин, экстремизмдин дувулар михъиз тергдай къаст аватIа, абуру инсанар капI авун, гъакъикъи Ислам гъихътинди ятIа чир хъун патал мискIинриз тухун лазим я. Терроризмдин къилин макъсадрикай сад ам я хъи, инсанрал Исламдикай къалп, чIуру, дегишвилер кутунвай

делилар агакъарун. И рекъе абуру мискIинрикай ваъ, Интернетдин ресурсрикай гегъеншдиз менфят къачузва. Малум тирвал, акъалтзавай несилдин векилар террористрин жергейриз гзафни-гзаф Интернетдин куъмекдалди желбзава.

Кар инсан мискIиндиз фина ваъ, адаз ана вуч чирзаватIа, гъана ава. МискIинра тухузвай сиясат гъикI тайинардатIа, за винидихъ къейднай. Эгер органрин къуллугъчийри инсанар учетда эцигуналди чпи терроризмдин вилик пад къазва лагъана фикирзаватIа, абур ягълмиш жезва-

Учетда эцигзавайбуруз халис Ислам чирун патал мискIиндиз фидай рехъ ачухна кланда. МискIиндивай кьерех авуналди, абуру терроризмдин идеологиядиз акси акъваздай къуватар зайифарзава. Са мисал гъин. Тайин са мискIинда адетдин Исламдин бинейрал са жерге жегъилар тербияламиш жезва. ГъикI ятIани, абур куъчеда, вузда ва я са мярекатда Интернетдин куъмекдалди дуъз рекъелай алудун патал къил ацIурнавай чпин таяртуъшерал расалмиш жезва. Ихътин дуъшуъшра мискIиндиз физвайбурувай тефизвайбуруз «чи имамди икI къейдзава, им - гъахъ, ам батIул тирди субутзава» лагъана, гъакъикъат гъихътинди ятIа къалуриз жеда. Гзаф вахтара капI ийизвай жегъилар учетда эцигзавай къуллугъчийриз чпиз Исламдикай хабарни авач, я абуру капIни ийизвач. КапI ийизвайдан, диндин шартIарал амалзавайдан вилик пад къуналди, абуру чпи-чпиз фур атIузва. Терроризмдихъ галаз женг тухузвайдаз и тIегъуъндин чешме ва ам тергдай къайдаяр, рекъер чиз кланда.

Месела, ГАИ-дин шегъре рекъел кIвалахзавай къуллугъчиди тайин са машин акъвазарзава ва ам гълзавайди жерме ийизва. Амма эвела ада машиндин сагъиб ам гъихътин гълатIдиз рехъ гунай жерме ийизватIа, гъавурда тун лазим я эхир. Са тахсирни квачиз жерме ийиз хъайитIа, къуллугъчи гуж гъалибзавайдаз элкъведа. Къанун-къайда хуъзвай органдин векилдини тайин са кас учетда эцигдайла, ам вуч

себеб аваз, гъихътин тахсиркарвиляй эцигзаватIа лагъана, субутна кланда. ИкI авун патал адаз сифте нубатда Ислам, диндин гъадисар, бинейр чир хъун чарасуз я.

- Магъди-гъажи, гзафбуру жегъилар, дуъз рекъелай алатна, тамариз катун, абуру гъиле яракъ къун бейкарвилихъ, яшайишдин шартIар къулайсузбур хъунихъ галаз алакълу ийизва. Ихътин фикир гъахълуди яз гъисабиз жедали?

- Гълбетда, инсандин уъмуърда

90-йисара туъквенрай маса гузвай кендирагъар жуъреба-жуъре маркайрин машинрин шикилар алай чарарик кутазвай. Аялри рикI алаз абур кIватIзавай ва сада «за, чIехи хъайила, - «Феррари», муъкуъда - «Кадиллак» машинар къачуда лугъуз, дамахардай. ГъвечIизамаз аялрин бейнида абуруз ерли гереке тушир гъиссер, фикирар битмиш жезвай. А кендирагъар акъудзавайбурувай чарарал машинрин ваъ, гъисабар къунин, зарб авунин таблицадин шикилар чIугунайтIа жедачирни? Жедай, амма... Девирдин и ва хейлин маса татугайвилери чун къе ихътин йикъл гъанва.

- Гъуъжет алай мад са месэла. Накъ капI ийиз эгечIнавай, вичихъ Исламдин тарихдай бегъем чирвилерни авачир бязи жегъилри хейлин йисара Аллагъдиз ибадатзавай агъсакъларин хиве жуъреба-жуъре тахсирар твазва, абурун рехъ инкарзава, имандал шак гъизва. Ихътин дуъшуъшра вуз гъахъ, вуз батIул ятIа, гъикI тайинарда?

- Репрессийрин йисара Дагъустандай чпихъ диндин рекъай хъсан чирвилер авай хейлин алимар, кесерлу инсанар кеферпатаз суъргуънна, мискIинар, медресаяр агална. Абурувай чирвилер къачур хейлин ксар Ватандин ЧIехи дяведин йисара телеф хъана. Нетижада диндай чирвилер гудай виликан хътин алимар амукънач. Чи йикъарин агъсакъларин арада чпел чIехи бубайрилай диндин бязи чирвилер, малуматар агакнавай векилар ава. Советрин девирда чеб гъукуматди къиле тухузвай сиясатдин къирмаждик акат тавун патал пIапIрус чIугвазвай, мел-мехъеррик ички хъвазвай дингъилирни хъана. Абуру и кар чпиз хуш хъана ваъ, дин хуънин мураддалди ийизвай. Вирида гъуърметзавай, вири патарихъай михъи касди пIапIрус чIугваз акурла, гзафбур мягътелни жезвай, амма и кардихъ гъихътин себеб аватIа, вирибуруз малум тушир. Ихътин шикилар гъа девирдин жаванриз акуна. Чи йикъара а жаванрикай агъсакълар хъанва ва абурун арада, капI ийиз-ийиз, пIапIрусар чIугвазвайбур, ички дадмишзавайбур тIимил авач. Абуруз пIапIрус чIугун гъарам я лагъайла, «квез хъсан чизвани, тахъайтIа, чи хуъре яшамиш хъайи алимдиз» лугъуз, наразивилерзава. Течизвайдаз чирун, гунагъдиз рехъ гузвайдаз мийир-межер лугъун айибдин ваъ, сувабдин кар я.

Гъайиф къведай кар ам я хъи, чи йикъара неинки диндин алимрихъ, агъсакълрихъ, гъатта асгъабрихъ галазни рази тушир инсанар ава. Абуру анжах Къуръанни гъадис гъахъ я лугъузва, амай вири делилар, баянар инкарзава. Къуръандин чIал гзаф девлетлуди я. Ана са шумуд жуъреда баянар гуз жедай аятар, сураяр гълтзава. Абурун гъавурда дуъз акъун патал инсанди Къуръан йисаралди чирна кланзава. Амма чи девирда пайда хъанвай, накъни къе Къуръан кIелиз гатIуннавай бязи «тупIал фекъийри» йисаралди Къуръан чирунал машгъл алимри лагъанвай гафар инкарзава, чеб гъахъ я лугъузва. Ихътин фикирдал алайбур батIул я.

» 8

Куьредин зурба алим

Рухун Али – XVIII-XIX виш йисарин кьене уьмуьр гьалай лезги алим ва шаир. ... Куьре округдин (гилан Сулейман-Стальский райондин) члехи алимрикай сад Рухунай тир гуььрметлу Гьажи Али-эфенди я. Исятда ам амач. И алимди Дагьустанда гегьенш хьанвай вири илимар чирна, къад йисалай виниз вичин хуьре тарсар гана.

Гуьрчег хатI аваз хьайи ада вичин гьилелди гзаф ктабар кхьин хъувуна. Идалайни гьейри ада гзафбуруз Кьуръан хуралай кIелиз чируналди хийир гана. И эфендиди, лап члехи гьарфаралди кхьин хъувунвай ва килигай кас гьейранардай Кьуръандин са шумуд ктаб ава. Ада хийирлу гзаф эсерар тунва. Кьудкъад йисалай виниз яшар хьанвай ам гьа вичин хуьре 1851-йисуз рагьметдиз фена. Адалай гуьгьуьниз и хуьре тарсар адан хва Абакар-эфендиди гуз башламишна. Ам вичин бубадилай дерин чирвилер авай алим хьана. ЯхцIур йисан кьене тарсар гайи адан кьве вилни эхирдай зайиф хьана ва гила Кьуръан ада хуралай кIелзава. Адан хва Абдул-Гьамид-эфендини тарсар гуз алакьдай алим я. Ада вичин буьркбуь бубадиз къуллугъзава. - Мирзе Гьасана вичин «Асари Дагьустан» ктабда кьейдзавайвал, Али вичихъ иер, инсанар гьейранардай хатI авай савадлу кас хьана. Ам машгьур каллиограф хьиз дидед чIалал шиирар туькIуьрай сифте шаиррикай тир. Рухун Алидин чIалар сифте яз Ярагъви Мегьамед Эфендидин «Асарал аль-Ярагъи» (Темир-Хан-Шура, 1909 йис) ктабдиз акъатнай. Шаирди шиирралди кхьей чарар члехи алим ва шаир Ахцегъ Мирза Алидин ктабрани гьатна. Рухун Али вич динди агъавалзавай девирда яшамииш хьайитIани, ада са жерге шиирра зегьметчи инсандин дерди-гьал, ацукьун-къарагьун къалурзава. Рухун Алидин поэзиядин ирс кIватI хъувуник Гь. Садыкьиди баркаллу пай кутуна. Адан зегьметдин нетижа яз кIелдайбурув «Регъв», «Кье заз», «Регъхбан», «ВакIан хва», «Марал», «Гургьагур» ва маса эсерар агакьна. - Али Эфенди ар-Рухунидиз динэгъли алимдиз хьиз кьимет шейх Ярагъ Мегьамеда гана - «чеб авай гимидин рулдихъ галайди» лагьана. Шаир хьиз Рухун Али мадни зурба я. Ада вичин шиирар лезгидалди кхьизвай (маса чIалар - араб, туьрк - лап хьсан

чизвайтIани). Тек са и кардай ам кьетIен гуььрметдиз лайихлу я. Авунани, ийизвани чна адаз гуььрмет? Жаваб сад я - ваъ. Кьени адан сур алай чкани чизвач. Рухунрин сурара авайди чизва, сур вич - ваъ. Белки чизвайбур аватIа? Шумуд тарихдин рекъай алимар хьана чибурукай, шумуд ктабар кхьенва абуру кьванерал алай кхьинрикай, амма баркаллу чи бубайрикай, гьа девирда паталай атана лезги вилаятда кIеквал ийизвай яхул ханариз акси экъечIай ксарикай - Кьуьчхуьр Саидакай ва Рухун Алидикай - са гафни, абурун сурар алай чкаяр кьванни ахтармишна жагьурнавач. - Алатай вахтарай чав ахгакьнавай авторрин - асиррин шагьиндин арада шаир ва алим Рухун Алиди важиблу чка къазва. Адакай баянар чал «Лезгийрин революциядилай виликан девиррин литература» кIватIалда, 1990-йис, туькIуьрайди профессор Гь.Гашаров; «Лезги зарияр» (куьмекчи ктабда), 2001- йис, автор Кь.Акимов, маса чешмейра («Литературадин Дагьустан» ва «Лезги газет») гьалтзава. Вичин вахтуниз ва шииратда къарагьарнавай месэлайриз килигайла, Рухун Алиди гьа девирдин векилар тир Ярагъ Мегьамедахъ, Ахцегъ Мирза Алидихъ, маса нуфузлу дагьустанвийрихъ галаз сих алакьаяр хвена. Абуру сада-садаз кхьей чарар, сада-садаз гайи сулар ва жавабар ама. Абурун дережа акьван дерин ва маналу я хьи, Рухун Али а вахтунин лап еке алимрин жергедани кар алай кас хьана. Гьалиб Садыкьи («Шаир ва алим» макъаладай. «Литературадин Дагьустан» 1986-йис, N3)

АРИФДАРРИ АРИФДИКАЙ

Мугьаммед Ал-Ярагъи
Эфендиди Али ар-рухунидиз кхьенвай чIалар

Гьикьван шад я, чи дустарин арада,
Чаз рехъ къалуз ихътин алим аваз хьун.

Ам гимичи я чун авай гимидин
Гимид рулдал Алидин гьил алаз хьун.

Чи алимрин арада я ам чирагъ,
Амайбуруз экуь тир рехъ къалуз хьун.
Чи дустарин арада ам гьар чIавуз
Чаз пис-хьсан чир тийиз, чяхъ галаз хьун.

Валлагъи, чаз Алифенди са нур я -
МичIивиле гьа нур халкъдихъ галаз хьун.
Адаз чна хийир-дуьа ийирла,
Гьар лезинкай адаз кьирер храз хьун.

Гьар жуьре ляметар малум ийиз чаз,
Гьар межлисда чяхъ галаз ам рахаз хьун.
Чаз важиб я адалай чун рази хьун,
Чир жен хьи, чаз чун адалай даяз хьун.

Араб чIалай таржума авурди
Гьалиб Садыкьи я.

Инал шейх ал-Ярагъиди Рухун Алидиз ганвай
кьимет, гьелбетда, адан яратмишунрин деринвал
къалурзавай лишан я.

АЛЛАГЪДИН НЯМЕТАР

Кьуръанда тIвар кьунвай емишар

Кьуръанда тIвар кьунвай емишрикай гьакьикъатда инсандин бедендиз хийирлу таъсир авайди ва генани гзаф азаррин вилик пад къаз жезвайди, абур сагъариз алакьзавайди, алай аямдин медицинади субутнава.

Емишар битмиш хьунин гьалди, абурук квай гзаф къадардин витаминри ва минералри гьелбетда, инсан дерин фикирра твазва. ГьикI адетдин чилин чкалдин яцIай тарар, ахпа емишар экъечIзаватIа фикир це, абурун къешенг атир, дад ва ранг гьич са зеррени чIулав накьвадиз ухшар туш. Набататри чилий чарасуз ва инсандиз хийирлу шейер къачузва. Аллагъди чилел алай вири набататар ва рангар гьа жуьреда гуьрчегдаказ туькIуьрнава хьи, абуру чарасуз инсандин руьгьда шадвилини ва ашкъивилини гьиссер куькIуьрзава. Гзаф жуьреба-жуьревал авай гьейранардай набататрин алем хьунухъ, им гьелбетда Аллагъдихъ сергьят авачир Члехи акьул авайдан шагьидвал я. Чаз амукьзавайди а гуьрчегвал акун ва адакай фикирун я. Чаз ихътин къешенг уьмуьрдин лезет ганвай Адаз шукур хьуй!

Зегьерар акъудзавай пинияр

Кьуръанда лагьанва (мана): «Пинийрин куьрс хьанвай галгамар» («Аль-Вакъиа», 28-аят). Пинийри беден зегьеррикай ва чиркинрикай михьзава. Ада дуркIунрин кIвалах хьсанарзава, гьелбетда, беденда кIватI хьанвай цварадин кислотаяр ва кьелер акъудунин кIвалах йигинарзава. Гьа и жуьреда, ревматизм ва остеохондроз хьгин азаррин вилик пад хуьзва. Адалай алава яз, пинийрик квай оксиянтарный кисло-

тади дуркIунра кьванер ва кьум кIватI хьуникай хуьзва, эгер ахътин шейер къатканваз хьайитIа, абур цIуруруниз куьмекзава ва абур тIебии жуьреда бедендай акъат хьийизва. Пинийри неинки дуркIунра авай кьванер ва гьакI туькьуьл авай куркурда жедай кьванерни цIуруриз куьмекзава. Генани иви михьзава, адак квай чиркин шейерикай азад хьуналди инсандин хамуниз экъечIдай тварарикай михьи жезва.

Банан: Женнетдин емиш

Кьуръанда тIвар кьунвай Женнет-

да жеда лагьанвай емишрикай пIинийрилай гьейри, банандин тIварни кьунва. Женнетдин гуьзел-виликай ахъайнавай аятра Аллагъди абурукай икI лагьанва (мана): «Жергейра аваз бананрин хилер, абурал алай емишар себеб яз куьрс хьанва» («Аль-Вакъиа» сура, 29-аят). Банан гзаф хийирлу продукт я. Адак 75% яд, 1,3% белок ва 0,6% гьери ква. Амай пай углеводар ва са къадар калий я. Банан гзаф азаррин дарман я, иллаки ам температура акьалтайла, тIуьн цIурурдай гьал кьайдадикай хкатайла, мускулрин спазмар хьайила тIуьниз ишлемишда. Вичик гзаф къадарда калий хьуниз килигна, бананди тIуьн цIурурайдалай кьулухъ амукъай хкатаяр бедендай акъудуниз куьмек гузва. Бананди ивидин давление агъузариз куьмек гузва, адалай гьейри абур, аллергиядикай сагъарун патал ишлемишайтIани жеда. (Гьарун Яхьядин «Диндин гьакьикъатрин манадикай» ктабдай).

ГЪАЗУРАЙДИ – А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Къуьчхуърар – къадим тарих ва михьи пїирер авай хуър

Къуьчхуър (урус. Кочхюр) – Дагъ-устан республикадин Къурагъ районда авай, саки тунвай хуър. Бугъда тепе хуъруьхъ галаз «Къуьчхуъруьнсовет»дик акатзава. Хуъруьнсоветдин администрациядин юкь я.

Хуър Дагъустан Республикадин Къурагъ райондин кьибле пата, райондин администрациядин юкь тир Къурагъ хуърелай 10 км яргъал, инсандин гъил агакь тийир гъуьлуьн дережадилаь 2100 метр къакъан чкадал ала. Чилерин вири санлай майдан 5000 гектар. Хуъруьн майишатдин мулкарин майдан 4000 гектар, абурукай къуьгъверар — 400 га, векийн чкаяр — 1 200 га, чїурар — 2500 га.

Тарих

Хуъруь бине къунвай дуьз тарих гъеле малум туш, амма Къуьчхуъруьз гзаф девлет авай тарих ава. Им Къурагъ райондин виридалайни дегь хуъре-рикай сад я. Хуъруьн диб «Къешенг мягъле» яз гысабзава. Гуьгъуьнлай, и мягъледихъ мукъвал алай хуърерин агъалиярни гилиг хъанвай. Хабардар ксари малумарзавайвал, хуъруьн тїварни гъа куьч хъайибурун куьмекдалди арадал атанвайди я. Къуьчхуър иниз къуд гъвечлїи хуърерин агъалияр куьч хъунин рекъелди арадал атанвайди я, адан тїварни «Къудхуър» ва я «Куьч хъайибурун хуър» гафарикай арадал атун мумкин я. Къурагъ райондин саки вири хуърериз хьиз Къуьчхуъруьзни дегь чїавуз къаравулдин минараяр, къелеяр, цлар авайди тир ва хуъруьз анжах варарай гъахьиз жезвай. Хуъре къенин йикъалди пуд гъавадин тунвай зурба жуьмя мискїин амукънава, адан цлан къванерал араб чїалал кхъинар ала. Хуъре гъакїни, 20 метр къакъандал алай тагъдин муьгъ ама. Гъайиф хъи, къуьчхуървияр сувун хуърйй къулувилиз куьч хъайидилай къулухъ мискїинни муьгъ къвезкъвез чкїизва. Хуър вад мягъледиз пай хъанва: Къешенг мягъле, Ишахъ мягъле, Лакахъ

мягъле (Сенгер), Тїула мягъле ва Варазан мягъле. Ирид муькъвер (абурукай 5 тагъдинбур я), 3 мискїинар, 5 пїирер, 5 булах. Хуъруьн пуд патайни гъвечлїи вацлар авахъзава. Хуъруьн 37 майишат гатун чїурал алай, ана абур малдарвилел алахънавай, некїедин магъсулар гъасилзавай. Хуъруьз гзаф гегъенш векийн чкаярни никїер авай, меже квай къацу векъелди къуьчхуървийри чпин къуншидал алай хуърерни таъминарзавай. Къуьчхуървийрин виликан машгъулатрикай рахайтїа, къейд авуна кїанда хъи, итимринни папарин хиве авай буржийрин арада къати сергъят эцигнавай. Залан кївалахар итимри (цан цун, векъер ягъун, мал-лапаг хуьн, алатар расун) ийизвай. Папарин хиве кївалин кївалахар ва сар михъун, гъалар авун, емишар кїватїун ва маса крар авай. Калер ацун мадни папарин кївалахрик акатзавай, амма лапагар ацун ва лапагрин некїедикай ниси гъазурун итимрин хиве авай. XIX виш йисуз Къуьчхуър вири Куъре округдихъ галаз Урусат империядин гъилик акатзава. Империядик квай чїавуз, хуър Дагъустан вилаятдин Куъре округдин Хъутур - Куъредин наибвалдиз талукъ тир. Цилинг хуъруьхъ галаз Къуьчхуъруьн жемьтдик акатзавай. Археологиядин малуматри, сулавияр дегь заманайрилай инихъ лежбервилелни мардалвилел алахънавайди тестикъарзава. Асул гысабдалди зулун къацар цазвай. Никїербанвилин, къвед ва пуд никїин системадин шикїлда гъална тур къуьгъверин никїерин тегъер виниз тир. Вири никмиянарзвачир ва вахт-вахтунда ийизвачир, эчїел къеридаказ эчїинзавай. Хуъруьнвийри лежбервикай гзаф менфят къачузвай, агакъзвачир те-хилдин магъсулар округдин чїехи бегъерар цазвай хуърерай къачузвай. Хуъруьн майишат къулухъ галамай алатрал бинеламиш хъанвай. Накъв расуна яцар кутїуннавай туърезар кардик кутазвай. Яцар — чїугвадай къуват хьиз къуллугъзавай. Халкъдин арада гзаф гегъенш гъатнавай зегъметдин алатар дергесар, мукалал, кацаяр, ругунар, къуьквер, арабаяр,

кїарасдин перер тир. XIX — XX-виш йисарилай гатїумна, къуьчхуървийри чпинбурулай мадни къулай, тамам хъсанарнавай урус чешнедин алатар кардик кутаз эгечїнавай. Абурун арада: ракъун куьтен, ракъун ва кїарасдин сасар алай гъелерар, ракъун пер авай. XIX-виш йисан эхирда урусин дергесди, тїимил нети-жа гудай къулай тушир лезги дергес арадай акъуднавай. Къуьчхуървийри сифте сефер балкїанар кутїуннавай урус тегъердин арабадикай менфят къачуз чирнавай. Урусихъ галаз мукъва алакъаяр хъайидилай къулухъ, чкадин адетдин лежбервилин магъсулрал картуфарни алава хъанвай. 1937-йисуз хуъре сад лагъай ирид йисан мектеб ахъайнавай. Ана мукъвал алай хуърерин аяларни кїелзавай. 1935-йисуз хуъре колхоз арадал гъанвай. Къве йисалай къулухъ и колхоздиз гилан Бугъда тепе хуъруьн чилерай чилер чара авунай. Къуьлуьн магъсулар цуниз гзаф мублагъ чилер тир. Сулавийри и чилер белгенар хьиз кардик кутазвай ва хуьтїуьз ана лапагар хуьзвай. 1957-йисуз къуьчхуърви Агъмед ина садлагъай кївал эцигнай. Адан гуьгъуьнаваз муькуьбурни атана ина секин хъанвай. 1966-йисан чилин зурзунрилаь къулухъ Къуьчхуъруьн агъалийрин саки вири арандиз, Бугъда тепедиз куьч хъанвай. Алай чїавуз Бугъда тепеда 300 къван майишат ава ва 716 - далай гзаф инсанар яшамиш жезва . Пара къван къуьчхуървияр Дагъустандин Цїаяр, Дербент, Магъачкъала, Баку шегъерра ва Белиджи посёлокда яшамиш жезва. Ватандин Чеди дяве чїавуз фронтдиз 160 къуьчхуърви рекъе гъатнай. Абурукай 89 кас чпин хайи ватандиз элкъвена хтанва, амайбурун са пай женгера телеф хъана, муькуь пайни малум тушиз квахъна.

Агъалияр
2002-йисан агъалияр сиягъдиз къачунин малуматрив къурвал хуъре 68 касди уьмуьр кечирмишзава. 1886-йисан Урусат Империядин агъалияр сиягъдиз къачунин малуматрив къурвал, Къуьчхуъруьн агъалияр 1

134 кас тир. Алай чїавуз хуър саки тамамдаказ тунва. Тївар-ван авай къуьчхуървияр Къуьчхуър — мазанрин, алимрин, устїаррин ва маса зурба ксарин хайи ватан я. Къуьчхуър Саид, Гъажи Керемали-эфенди (са шумуд йис ада Истамбулдин ва Каирдин университетра кїелзавай, хуъре адан пїир ава), Гъажи Мегъамед-эфенди, Къадир-эфенди, Мирзяли-эфенди (ам чидайбуру, адаз хуш, хуьтїуьл, иер ван авайди лугъузвай), Фекъи Гъажимет хътин зурба ксарин тїварар Куъре округдин къецепатазни чкїанвай. Николай II пачагъди гъкум гъалзавай девирда къуьчхуъруьн устїарар Азербайжанда ва Урусатда машгъур хъанвай. Абурун арада Тагъир, Хидир, Мирземегъамед, Латїиф хътин ксар ава. Тагъир буба жумартлу кас хьиз машгъур хъанвай: вичин такъатралди ада Баку шегъердай илимдин ктабар хканвай ва Къуьчхуър ва Гелхен хуърера медресеяр ахъайнавай. И хуъре зурба тївар-ван авай шаир Къуьчхуър Саид яшамиш хъана. Ам лезги ва Дагъустандин литературадин шаир я. Адан шиирарни чїалар гилани виридан мецерал ала ва вилик хьиз къенин юкъузни важибвал кваз я.

Къуьчхуърдилаь тир зурба алимар, фекъияр:
• Гъажи Керемали-эфенди — араб чїаланни Ислам диндин алим, чирвилер чукїурнавай кас.
• Гъажи Мегъамед-эфенди — араб чїаланни Ислам диндин алим, чирвилер чукїурнавай кас.
• Къадир-эфенди — араб чїаланни Ислам диндин алим, чирвилер чукїурнавай кас.
• Мирзяли-эфенди — араб чїаланни Ислам диндин алим, чирвилер чукїурнавай кас.
• Фекъи Гъажимет — араб чїаланни Ислам диндин алим, чирвилер чукїурнавай кас.
• Шейх Ислам — Куъре округда тївар акъатнавай, диндин кївалах кьиле тухвай кас.

Мусурманар ва масабур: тарихдин бинеяр

Мусурман тушир халкяр, чпин диндин ва медениятдин кIалубра аваз, мусурманрин гьукуматда азаддаказ яшамиш хьанвай гзаф кьадарда чешнеяр, гьа жергедай яз икьарарар ва тарихдин делилар ава. Ислягьвал авайлани ва гьакIни дяведин вахтундани гьукуматдин кьене, маса динрин инсанрихь галаз авай рафтарвилер гьа са дережада аваз амукьзавай. Кьурь-андин ва Суннадин кьуватди гьевеслу авунвай уьмуьрдин мумкинвилери, сагь са халкьари, умматри, дестейри ва гьакI кьилдин инсанри, дин яз Ислам хкягьунин карда, чIехи куьмек авуна.

Иерусалим кьур юкьуз халиф Умараз ﷺ килисайрикай сада капI авун теклифнай, амма гьа и вакъиа себеб яз, гележегда мусурманри килиса мискIиндиз элкьуьрунин кьурхувал аваз ада ваъ лагьана. Ингье Умара Илиин халкьдихь галаз кутIуннавай икьрарда авай гафарин са кIус: «Гьа и икьрар Аллагьдин лукIра ва инанмишбурун пачагь Умара ﷺ Илиин халкьдин вилик хиве кьур буржи я. Ам чанарихь, эменнидихь, килисайрихь, хашарихь, начагьбурухь, дирибурухь ва маса инсанрихь жкуьр тийир заминвал я. Ибадатхана-яр яшамиш жедай кIвалериз элкьуьрдач ва абур чукIурдач. Килисадин аваданлухдихьни хуькуьрдач. Вичин дин себеб яз садни дарда твадач, садазни зарар гудач» (Табари, Мугьаммад ибн Жарир. «Тарих аль-уамм валь-мулюк». Мугьаммад Абу аль-Фадль. Каир, 1970. С. 220). Са сеферда Умар ибн Абдуль-Азизаз вичин раятрикай тир, садакьа це лугьузвай кьуьзуь хьанвай кесиби инсан акуна. Умара адахь элкьевена лагьа-

на: «Вун жегьил вахтунда – чна вавай харж кьачуна, гила чун вахь гелкьведа», адалай кьулухь гьа ихьтин гьалда авай инсанриз гьукуматдин хазиная пулдин куьмекар гуз башламишна. Ида Ислам инсанриз диндин фикирдалди ваъ, амма абур инсанар тирвилини фикирдалди, абуруз игтияжар хьунин фикирдалди килигзавайди тестикьарзава. Исламдин гьукуматдин сергьятрин кьене яшамиш жезвай вири агьалийрихь галаз ада-

латлу рафтарвилера хьун важиблу я. Умара закятдин са кьадар Шамдин жузам азарди кьунвай хашпарайриз гун патал серенжемар кьабулна. Абу Убайда ибн Жаррагь Шамдин пачагь тир. Гьа вахтунда Византияди халифатдал гьужумдай фикиррикай малум хьанай. Гьа и хабар хьайи Исламдин Гьукуматдин раятар тир зиммийри (мусурманрин гьилик квай хашпарайри) чпиз малум тир делилар хабардар авун патал Византиядиз

жасусар рекье туна. Вичин раятрин чанарин ва эменнидин хатасузвал хуьнин жигьетдай шаклу хьайи и гьал акур Абу Убайдади, абуру ганвай харжар (жизя) элкьуьрна вахкана. Гьа ихьтин адалатлу алакьа акур рикIиз эсер хьайи хашпараяр са диндин византийвийрин пад ваъ, анжах мусурманрин пад хьана ва абур гьалиб хьана кIанз дуьаяр ийизвай. Мусурманар гьалиб хьайидалай кьулухь, зиммийри цийи кьилелай абурухь галаз

икьрар кутIунна. Гьа и вакъияар са кешииш-несторианинди вичин дустуниз кхьенвай чарче икI ахьайнава: «Халикьди арабриз гьукум гана ва чи кьилел абур гьакимар авуна, амма абуру хашпара диндихь галаз дяве ийизвач. Терсина яз, абуру чи дин хуьзва, гьуьрметдивди чи кешиишрихь ва пак инсанрихь галаз алакьа хуьзва, гьатта чи килисайриз пулдин куьмекар гузва». Амр ибн Ас Египетдин пачагь тир. Адан хци са коптдихь галаз гьуьжетар

авуна, амма копт гьалиб хьана, нетижада хьел атай Амран хци ам кьамчидал гатана. Коптди халиф Умараз ﷺ арза авуна, Умара ﷺ Амраз ва адан хциз эверна. Абур атайдалай кьулухь Умара ﷺ коптдин гьиле кьамчи вугана ва Амран хци вич гатай жуьреда гьамни гатун эмирна. Адалай кьулухь ада коптдиз лагьана: «Гила Амр гатут, вучиз лагьайтIа адан хци вичин буба-дикай далда кьуна вун гатана». Амра наразивал кьалурна: «Ам гатайди зун туш хьи, зи хва я!».

Омеядрин халиф Валид ибн Абдулмалика Кябе галай патахьай Дамаскдин жуьмядин мискIин чIехи хьувун патал гужуналди хашпарайрин килиса чукIурна. Гьукумдин кьиле Умар ибн Абдулазиз хьайидалай кьулухь, Шамдин хашпарайри адаз арза рекье туна. Чкадин мусурманри наразивалзавайтIани Умар ибн Абдулазиза мискIиндихь гилиг хьувур пай чукIурун эмирнай. Гьа и жуьреда, ада Кьурь-андин аятда мусурман туширбурун килисаар хуьнин лазимвилекай лагьанвайвал авуна (мана): «Эгер Аллагьди са инсанриз муькуьбурукай чеб хуьдай мумкинвал ганачиртIа, Аллагьдин тIвар гзаф кьадарда рикIел гьизвай килисаар, чувудрин килисаар, гьуьжреяр ва мискIинар чукIурдай» («Аль-Бакьара» сура, 40-аят).

Гужуналди Ислам илитIун Ислам диндин манадиз аксиди я. Вичин диндин бинеяр кIевелай кьиле тухузвай мусурманриз ахьтин крар кутугнавач. Кьурь-андин аятри, Пайгьамбардин (салам ва салават хуй адал) гафари ва крари, Исламдин 14 асирдилай гзаф тир практикади, гужуналди Ислам илитIун дуьз туширди ва мумкин туширди субутзава. Амма жуваз кIани дин хкягьунин азадвал, Исламда гьеле Кьурь-ан атай сифте йикьарилай тешкил хьанва.

ГЬАЗУРАЙДИ – АЛИ-ГЬАЖИ
ЭМИРСУЛТАНОВ

ИНТЕРВЬЮ

«Савадлу инсан дуьз рекьелай алатдач»

1-5« - Дуьз рекьелай алудиз тежер мусурман гьикI тербияламишда?

- Малум тирвал, террористрин жергейриз гьахьзавайбурун чIехи пай жегьилар я. Вучиз лагьайтIа, абурухь, чIехи несилрин векилрихь хьиз, акьул-камал, чирвал авач. Гьавилай жегьилар чIалал гьизни регьят я. Гьар са диде-бубади чпин веледриз гьвечIи чIавадай вири рекьерай чирвилер гана кIанда. Чирвал садавайни магьлубиз тежер мягкем кьеледив гекьигиз жеда. Савадлу, камаллу инсан садавайни рекьелай алудиз жедач. Гьавилай чирвили терроризмдиз акси женгина важиблу роль кьугьвазва.

- Терроризм, экстремизм себеб яз, эхиримжи вахтара инсанар Аллагьдин диндиз маса вилерай килигзава. Мисал яз, куьчеда чуру квай итим, хиджаб алай дигегьли акурла, гзафбуруз кичIе жезва, кьалабулук акатзава. Абур айибизни жедач. Телевизордин экрандилай аквазвай инсанар тукIвазвайбурукни, чпи-чеб хьиткьинарзавайбурукни чуру ква, абурал хиджаб ала. Алава яз, «Аллагьу акбар» лугьуз, гьарайни ийизва. Исламди гуж гьалиб авун, маса касдин чандиз кьаст авун негьзавайди, мусурманрин диндини терроризмдин арада са алакьани авачирди жергедин агьалийриз гьикI субутда?

- Сифте нубатда, заз терроризм Исламдин сад лагьай душман тирди кьейд ийиз кIанзава. Терроризмдал, экстремизмдал тайин тешкилатар машгул я. Вири дуьньяда гьахьсузвилини, зулумкарвилини тум цун патал абуру Аллагьдин диндикай даях кьунва. Килиг садра террористри вучзаватIа: мусурманар туширбур винел патан акунрай мусурмандин кIалубдиз гьана, абурув мусурманар рекьиз тазва. Нетижада тахсиркарарни мусурманрикай жезва. Ингье гьи кьайдада тешкил жезватIа террористрин кьурулушар. За капI ийизвай вирибуру диндин шартIарал амалзава лугьузвач. Гунагь квачир касни авач. Амма Аллагьдихьай кичIе мусурман, гьич тахьайтIа, диндин шартIарал амал ийиз алахьна кIанда. Мусурманри Исламдин ва терроризмдин арада са алакьани авачирди хьуси чешнедалди кьалурун лазим я. Виридаз Ислам ислягьвилихь, генгвилихь, мергьяматлувилихь эвер гузвай дин тирди чир жедайвал. Эхь, алай вахтунда майдандиз чи диндин суьрет лекеламишиз кIанзавай кьуватар пайда хьанва. Са тахсирни квачир инсанар рекьизвай чуру квайбуьр, хиджабар алайбуьр мусурманар туш, абур терроризмдин идеологиядин куьмекдалди кьил ацIурнавайбуьр я. И зулумрал эхир эцигун патал гьар са уьлкве, вири дуьнья сад хьун чарасуз я.

- Магьди-гьажи, чи газет кIелзавайбуруз лугьудай гафар аватIа, буюр.

- Лезгийри Дагьустандин, Исламдин тарихда кьетIен гел тунва. Ата-бубайрал дамахун патал чун абуруз са тIимил кьванни ухшар жез алахьна кIанда. ТахьайтIа, несилрин арада авай алакьа михьиз квахьун мумкин я. Заз и газет кIелзавай ватанэгьлийриз руьгьдин ивиририз, милли бинейриз, чи бубайри амал ийиз хьайи диндиз жезмай кьван муькьа хьуниз эвер гуз кIанзава. Кьиблепатан Дагьустанда республикадин муфтийдин патай тамам ихтияр авай векил яз, зун муькьвал-муькьвал лезги хуьрера авай мискIинриз физва. Жуьмя йикьан кпIунал мискIиндиз кьевезвай инсанрин кьадар акурла, са патахьай, рикI тIар, муькьуь патахьай, - регьуь жезва. Мугьаммад Ярагьи, Алкьвадар гьасан эфенди хьтин зурба ксар гайи миллетди дин-иман мадни vine кьун лазим я. Лезгийрихь светский илимрай дерин чирвилер авай алимар гзаф ава. И делилди абурухь мумкинвилер, алакьунар авайдан гьакьиндай шагьидвалзава. Лезги халкьдин арадай диндин рекьайни акьалтIай чирвилер авай камалэгьлийар мадни акьятдайдак за умуд кутазва.

- Ин ша Аллагь, Магьди-гьажи. Суалриз камаллу жавабар гунай куьн сагьрай. Кьуй квелай Аллагь рази хьурай!

ИНТЕРВЬЮ КЬАЧУРДИ:
МЕГЬАМЕД ИБРАГЬИМОВ

Аль-КъустІ аль-Багъри ва аль-Гъинди

Аль-КъустІ – им тарарин са жуъре я. Абурун къакъанвилел 1,5 метр жезва. Тарариз пешер, тан ва дувулар ава, чебни Индияда экъечІзава. Дармандиз чІулав ва лацу дувуларни чкалар ишлемишзава. КъустІдиз «багъри» («гъуьлуьн») лугъунин се-беб ам тир хъи, арабри ам гъуьлелай гимийраваз тухудай. Адаз «хульв» («ширин») ва «мурр» («туькъуьл») вичин дадуниз килигна лугъузва.

КъустІ аль-Гъинди яру, я туштІа шуьтруь жеда, аль-багъри – лацу.

Имам Ибн аль-Къайима лагъана: «КъустІ къве жуьрединди ава: лацу-ди, адаз багъри лугъузва ва чІулавди, ам гъинди я – гзаф туьнт, амма ла-цуди – гзаф хъуьтуьл я, адакай гзаф хийир ава. Абуру къведани чим акъудзава, туьтуьниз къур акъудзава, эгер абур хъвайитІа зуьквем алатда, чІулав лекъини ва хуквади зайиф кІвалахдайла куьмекзава, цІай ва къиздирма алудзава, плеврит акъва-зарзава, зегъерламиш хъайила куьмекзава, эгер ам цик ва виртІедик какадарна чиниз ягъайтІа, ада леке-яр ва тІветІвелар алудзава» («ат-Тыбб ан-набави», 354). Аль-КъустІ Пайгъамбардин ﷺ гъадисра къейднава. Имам аль-Бухариди адакай лагъанвай гъадисар «Медицинадин ктаб-да» «аль-КъустІ Ыиндидихъай ва багъри-дихъай ни чІугун» эмир ганвай паюна тунва. Ахпа ада Пайгъамбардин ﷺ гъадис

агакъарна:

عليكم بهذا العود الهندي ، فإن فيه سبعة
أشفية : يُستعط به من العذرة ، ويلدّ به
من ذات الجنب

«Куьне Гъинди ишлемишна кІанда, вучиз лагъайтІа ада ирид азарди-кай сагъарзава, ам кудайла акъатза-вай гумадилай туьд тІазвайбуру ни чІугуна кІанда ва плевритди азабар гузвайбуру сиве тун лазим я» (аль-Бухари, №5692). Адакай генани гъижамадикай рахан-вай паюна лагъанва. Анаса агакъар-навай гъадисда Пайгъамбарди ﷺ ла-

гъаналда:

إنّ أمثل ما تداوِيتُم به
الحجامة ، والقسط
البحري

«Гъакъикъатда, куьне ишлемиш-завай дарманри-кай виридалайни хъсанбур – гъижа-ма ва аль-къустІ аль-Гъинди я». Генани Пайгъам-барди ﷺ лагъана:

لا تعذبوا صبيانكم
بالغمز من العذرة ،
وعليكم بالقسط

«Куьне цІумаруфар (м и н д а л и н ы) дакІвазвай куь аял-рин абурал туплар илисиз тІармир, анжах аль-къустІ ишлемиша» (Аль-Бухари, «Китаб ат-тыбб», №5696).

Духтурри аль-КъустІ набатат-дикай лагъана:

1. Вичик хилинин ва бензоатный кислота хъуникди, абур куьведани антисептикри хъиз таъсирзава, гъавилай аль-къустІ цІумаруфар, фарингит ва мецин азарар сагъарун патал ишлемишзава.
2. Аль-КъустІ набататдик бактерияр рекъизвай элементар хъуникди, бактери-альный плеврит ва пневмония сагъарун патал адан хийирлувал малум жезва.

3. Гъижама ва къустІ санал ишле-мишунихъ медицинадин мана ава, гъикІ лагъайтІа, къустІуник микро-бар тергзавай антисептикадин шей-эр ква, гъавилай ам гъбуижама патал ишлемишзавай мурз стерилизация авун ва а мурцуни авунвай хирерив гуьцІуьн патал хъсан амал я.
 4. Генани къустІ ва гъижама санал ишлемишуникди гъвечІи сир ава – ада хирен гелер алудзава.
 5. ДакІунвай цІумаруфрал ва туьтуь-нал туплар илисунал къадагъа эци-гун, им халкъдин медицинада ачух-даказ гъатнавай гъалатІар туькІуьр хъийизвай, Пайгъамбарди ﷺ къа-лурнавай ачух рехъ я. ДакІунвай цІумаруфрал ва туьтуьнал туплар илисуни неинки сагъар хъийизвач ва гъакІ зарар гузва, азарлудаз гужлу тІал гузва, иви ракъурзава ва беден-дин патав гвай чкаяр дакІурзава. Набататдикай авай хийир: тромбар цІурурзава, вацран къилерихъ ва цва-ради хъ галаз алакъалу азарар сагъар-зава, дуркІунрин, чІулав лекъинин ва тІуьн цІурурдай амай органрин азар-рикай сагъарзава, ваба ва къиздир-ма авайла ишлемишзава, нервияр секин хъун патал, мефтІ патал, рата-ра авай шарарикай азад хъун патал, потенция хкажун патал, зегъердикай ва суьгъуьрчивиликай хъун патал лап хъсан дарман я. Генани ам им-мунитет мягъкемарун патал, иштягъ ачухун патал, къен кІеви хъайила ва гъакІ къен фидайлани ишлемишда.
- КъатІ ама.

ISLAM.KZ САЙТДАЙ ГЪАЗУРАЙДИ:
А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ХИЗАН ПАТАЛ

Бахтлу уьмуьрдин жигъетдай суьгъбет

50 йисуз бахтлудакъз яшамиш хъайи яшлу дишегъ-лидихъ галаз суьгъбет хъайи вахтунда, адав вичин бахтлувилин рекъин сир вуч ятІа чирун патал суал вуганай. Белки ам хъсандиз гъазурнавай тІамлу тІуьн я жеди? Я туштІа гурчегвал ятІа? Яраб ханвай аялар ятІа? Я туштІа маса шей ятІа?

Дишегълиди жаваб гана: - Некагъдин бахтлувал Ал-лагъдин куьмекдалди дишегълидин гъиле ава... Гъа дишегълидивай вичин кІвал Женнетдиз элкъуьриз жеда ва акси яз... - Девлетдин тІвар къамир! – Девлетлу гзаф дишегъ-лияр бахтсуз я, абурун гъуьлер абурхъай катзава... - Аяларни туш – 10 гада аял ханвай дишегълияр ава, амма абурун гъуьлериз абур кІан туш, бязи вахтара чара хъайи дуьшуьшарни ава... - Гзафбур тІуьнар гъазуриз магъир я – са бязибуру йикъан са пай тІуьн гъазурдай кІвале акъудзава, амма гъа и дишегълийри чпин гъуьлерин патай пис рафтарвал авайди шел-хвал ийизва... Суалар вугузвайди тажуб хъана. Ада генани жузуна: «АкІ хъайила, адан сир вуч я?». Дишегълиди жаваб гана: - Зи итимдиз хъел аваз ажугълу вахтунда, зун къил агъузна кис хъана акъ-вазава. Нифретлудказ са гафни талгъана, гъуьлуьз килигмир, итим акъуллу я, ви фикирдай адан къил акъатда! Дишегълидивай жузуна: «Бес куьн кІвалай вучиз экъечІзавач?». Ада жаваб гана: - Гъич са вахтундани акІ мийир – ада фикирун мумкин я, гуя ваз яб тагуз кІанз вуна къил баштанзавайди. Чуькъни тавуна ам секин жедалди, ада лугъузвай вири гафарихъ галаз рази хъана кІанда. Адалай

къулухъ за адавай жузава: «Мад ваз хълагъдай са шейни авани?» Ахпа зун кІвалай экъечІзава, вучиз лагъайтІа, гъараяр авур къван ам галат хъанва. Зун кІвалай экъечІна жуван кІвалин кІвалахрив эгечІ хъийизва. Дишегълидивай жузуна: «Куьне вуч ийизва? Гъуь-луьхъ галаз хъилер къуна са гъафтедин къене, я туштІа гъадалайни гзаф яз адахъ галаз рахазвачни?» Ада жаваб гана: - Ваъ, гъич садрани! Ам пис хесет я. Эгер вун гъуьлуьхъ галаз геждалди рахан тийиз хъайитІа, ам ахътин къайдадихъ галаз вердиш хъун мумкин я. «Бес куьне а вахтунда вуч ийизва?», - хабар къуна ди-

шегълидивай. Яшлу дишегълиди лагъана: - Къве сят, я туштІа ада-лай гзаф алатайла, за адан вилик истиканда авай чай, я туштІа шире эцигзава ва хъуьтуьлдаказ лу-гъузва: «Ваз минет хъуй, ам хъухъ» - вучиз лагъайтІа, адаз ам гъакъикъатда герек я. Адалай къулухъ адет тирвал адахъ галаз рахазва. Ада завай жузада: «Ваз хъел авани?» За – «Ваъ», - лугъузва. Ада вичин регъимсуз гафарин патахъай завай багъ-ишламишун тІалабиз ва хъуьтуьлдаказ рахаз башла-мишда. Яшлу дишегълидивай хабар къазва: «Куьн адан гафа-рихъ ягъазвани?» Дишегълиди жаваб гузва: - Эхъ, гъелбетда! Вучиз лагъайтІа зун эсиллагъ ахмакъ туш ва за жуван рикІел ихтибарзава. Адаз хъел авайла лагъай гафа-рихъ инанмиш хъана ва ам секин хъайила лагъай гафарихъ ягъун тавун, бес дуьз яни?! Дишегълидивай мадни жузуна: «Бес куь такабурлу-вал гъикІ хъуй?» Ада жаваб гана: - Зи такабурлувал - зи гъуьл залай рази хъана чи араяр фаракъат хъун я. Гъуьлуьнни папан арада такабурлувилиз гъич чка авач. Вун жу-ван гъуьлуьн вилик михъиз къецІил хъайидалай къулухъ, вучтин такабурлувал амуькъда?! Эгер дишегълидиз чІехи фикир ганачиртІа, Аллагъ-ди адакай Женнетдин гъуьри ийидачир. Дишегъли гуьзел я! ГъвечІи чІавуз ада вичин бубадиз Женнет-диз рак ачухзава, жегъил хъайила ада вичин гъуь-луьн дин алава хъийизва. Къуй Аллагъди гъар са рушакай, вахакай, дидеди-кай... гъа винидихъ тІвар къур хътин дишегъли аву-рай!

ГЪАЗУРАЙДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Дерин манадин шиирар

ЧЕХИРДИН ЭХИР

Са уьлкведин пачагъдиз
Ичкидикай ван хъана,
Адаз, ам вуч затӀ ятӀа,
Ахтармишиз кӀан хъана.

Къилди къилихъ са нянихъ
ХъапӀ къведалди хъивегъна,
Ксана вич алайвал,
КӀаник месни тевегъна.

КъарагъайтӀа пакамахъ,
Къил гъатна хупӀ кӀевера.
Гъарайзавай пачагъди:
-Сагъардайдаз эвера!

КӀватӀна вири жерягъар,
Тавур дарман амукънач,
Амма пачагъ паталди
Са регъятвал алукънач.

-Дава-чара авачир
Им вуч залум завал я?
Талукъбуруз хабар це,
Лагъ, зи ажал мукъвал я.

И чӀавуз са къекъвераг
Пайда хъана варарал,
-Зун машгъул я,-субутиз,-
Къил сагъардай крарал.

Гафар ийиз тамамбур,
Вич тегъерсуз къацӀанвай.
Шалвар гуя гишин пуд
Жанавурди жакъванвай.

Маса чара амукънач,
Гъана мукъув пачагъдин.
Дарман сад тир – чехир тир
ЦӀийиз атай жерягъдин.

Гъикъван такӀан ятӀани,
Яна са къве такъадиз –
ТӀал атӀана, хтана
Пачагъ накъан чкадиз.

Мадни хъвана атайдан
Чирвилерин сагълугъдай.
Тайинарна ам вичин
Къил дуьзардай къуллугъдал.
Фена йикъар, варцарни –
Хъваз, къил сагъар хъийизвай.

Садани яб ягъ тийиз,
Гукуматни чкӀизвай.
Са сеферда нубатдин
Чехирдин цел гъайила,

-Идан эхир мус жеда?-
Вичиз суал гайила,
Жавабналдай атайда,
КичӀелани регъуьла:
-Пачагъ, гъа и зал хътин
Шалвар вални хъайила...

ХАЙИ ВАТАН, ХАЙИ МАКАН...

Хкъзавач чна хадай чкаяр,
Гъина хана - гъам ви багъри ватан я.
ХъайитӀани ам къванерин хараяр,
Ваз, адавай къакъбатайла, залан я.

Ухшар хъана муг квахънавай лифериз,
Ви хиялри дуьньядал цӀар илитӀда.
Ахварайни, хъша лугъуз, эвериз,
Ватанди вун гъар сеферда ицитӀда.

Къанни вад йис, къанни вад йис алатна,
Ви чӀурарал за кам эциг тавуна.
Эхирни зун къе ви патав акъатна.
Вахтунизни кьит тир килиг тавуна.

Хайи макан! Вун зи чан, зи гуьгъуьл я!
Вун аваз хъун - гъам бахтарин бахт я зи.

Заз ви гъар са кӀеви къванни хъуьтуьл я.
Гуя гъар сад пачагъвилин тахт я зи.

Ваз чидай зун анжах гъвечӀи аял яз,
Маса къатда акунвачир къедалди.
Жуван уьмуьр гъиссзавай за завал яз,
Къе, ви хурал къаткайла, шел къведалди.

Аял тир зун, къезил тир гъа вахтара,
ЦицӀрен жуьре, хкадариз къекъвезвай.
Гила, рех квай къил акӀурна цавара,
Заланзава, къван хъиз, гъар кам вегъезвай.

Къурай чилел гелер жезва, фейила,
-Къе са юкъуз эхи ая, минет я.
Дуьнья гъакӀ я, садаз регъят хъайила,
Са масадаз четин жедай адет я.

Зун мурадрихъ гзафбурухъ агакънач,
Белки зегъмет герек къадар чӀугунач.
Залай ви тӀвар сейли ийиз алакънач,
Амма за ам беябурни авунач.

Жув гунагърин кӀватӀ яз, масад айибнач,
Гаф лагъайдаз жаваб хгана жувани.
За жувани цекврелни гуж гъалибнач,
Асландивни кӀур гуз тунач жувазни.

Къанни вад йис, къанни вад йис тахтайди,
Эхирни зун къе ви патав хтанва.
Чи бахчада къелемар тир авайди,
Са бязибур сурни хъана ктӀанва.

Белки гъахътин къисмет хъана гайиди.
Заз къвед лагъай сеферда вун жагъанва.
Ви патав зун, аялзамаз фейиди,
Пуд аялдин буба хъана хтанва.

Белки ам зи жаза къведай тахсир я,
Зи веледар хана маса патара.
Вун абуруз таниш тушир са хуьр я,
Чехи буба кучуднавай сурара.

Масад жедай зун, масана ханайтӀа,
Маса гафар къведай рикӀин табагъдай.
Нагагъ ахътин мумкинвал заз хъанайтӀа,
Мад сеферда ватан яз вун хкъядай.

И дуьньядай гъар са бенде хъфизва.
Са вахт къведа, зи беденни рекъида.
Зун, гъина чан гайитӀани, заз чизва,
Халисандиз ви сурара рекъида.

ЗИ МУРАД

Женнетдиз хъиз, Ахцегъизни
Физвай рекъер четинбур я.
Са къекъуьндал – пурпу накъвар,
КӀане ятар къалинбур я.

-Аламат я тухун тавун,
ВацӀуз ятар атай чӀавуз!-
Гъейран хъана килигзава
Вири-вири виняй агъуз.

Раган кӀане, вацӀун хиве
Зурба тир са къаяб ава,
Налугъуди кицӀин сиве,
Жакъваз тежез, кӀараб ава.

Туьнт лепеяр, иланар хъиз,
Чев-чпелай алчуд жезва.
Язух къаяб, ци басрухиз,
Гагъ дуьздал, гагъ кучуд жезва.

Амма чӀарни юзазвач ам,
ВацӀ вич хазва, ада акъур:
Турунин хъиз къилав ганвай,
Хци хъанва къаябдин хур.

Пехилзава зун а къванцел:
Маса мурад авачир захъ,
Адавай хъиз хуьз хъанайтӀа
Завайни зи Ватандин рехъ...

ЗУН ИНСАН Я

Зун инсан я – зун гъадалди хъсан я.
Зун инсан я – къъариблу я гъадалди:
Къе зун, лекъ хъиз, лув гуз ава къакъанда,
Накъ, аял яз, галчӀур жезвай цуквалди.

Зун инсан я – захъ зи намус, ягъ ава.
Зун инсан я – кӀанни я заз, такӀанни.
Паб паталди захъ ифинлу пӀагъ ава,
Душман патал – хци турни, балкӀанни.

Зун инсан я – мез ава захъ рахадай,
Хуш гафарни, герек тирла, векъизни.
Гъилер ава, чуьлдай цуьквер чухвадай,
КӀвачер ава, тухудай шад рекъизни.

Зун инсан я – кӀарар хъанва дамарар,
ДакӀурзава абур дили ивиди.
Заз дуьньяда авач сирлу дапӀарар,
Зун элкъведач, садра вилик фейиди.

Дагъдиз катая – зун дагъларал хъуьрезва,
Къуд пата вуч хъайитӀани лалзавай.
Зун инсанрин юкъваз элкъвез хквезва,
КӀан жез – негъиз, ферикъат жез – къалзавай.

Зун инсан я – зун гъадалди хъсан я.
Зун инсан я – маракълу я гъадалди:
И дуьньяда вири затӀар аскӀан я,
Заз акуна, за къаразда къадалди.

Йиф тармарна, экуь рагъни цаварал
Гъар экуьнахъ зун паталди куькӀуьзва.
Иниярни гуьнейравай валарал
Заз бегенмиш хъурай лугъуз кӀуьгъуьзва.

Зун инсан я – яшамишрай инсанвал!
Зун инсан я – дамахзава гъадалди.
За чан гузва и дуьньядал хъсанвал
Са кӀус къванни артухарун паталди.

МАЙРУДИН БАБАХАНОВ
LEZGIKIM.NAROD.RU

Куъне гайи жавабар

Алатай нумрада чна гайи суал ихътинди тир: «Инсандин руьгъ-дин (рикӀин) начагъвилерикай виридалайни писди гъим я (куъ фикирдалди)?»	8 909 481 79 .. За фикирзава хъи, такабурлувал виридалайни пис я, вучиз лагъайтӀа такабурлу кас гъич вичизни хабар авачиз жуь-жувалай разиди, хъсан амалар масабуруз къулурун патал ийидайди-ни хъун мумкин я.	такабурлувал я.	пехилвили ачух тир такабурлувални арадал гъана.
Куъ жавабар:	8 989 882 78 .. Пехилвал ва такабурлувал.	8 982 573 93 .. Такабурлувал. Вучиз лагъайтӀа ам Адамаз ﷺ сужда тавур иблисдин начагъвал я. Иблисди лагъанай: «За адан вилик къил агъуздач, зун адалай хъсан я, Вуна зун цӀукай халкънава, ам накъвадикай».	8 928 059 50 .. Пехилвал. Ада рикӀ незвайди я.
8 989 652 96 .. Зи фикирдалди рикӀин виридалай-ни пис азар – пехилвал я. Пехил кас Аллагъдин къарардал рази жезвач ва гъа пехилвили адав еке гунагъар ийиз тазва. Пехилвал себеб яз дуъньяда сад лагъай кьиникъ хъайиди я. Адаман са хци – Къабила муькуьди – Гъабил яна кьена.	8 988 219 93 .. Такабурлувилелай вири начагъвилер арадал къвезва. Пайгъамбардин ﷺ гъадисда лагъанва: «РикӀе са зерре къван-ни такабурулувал авай кас Женнетдиз гъахъдач».	8 922 422 74 .. За фикирзава хъи, ам такабурлувал я. Такабурлу хъун анжах вири махлу-къатрин Пачагъдиз, яни Аллагъ-Таала-диз кутугнава. Эгер инсан такабурлу хъайитӀа, ам иблис хъиз терг жеда.	8 989 478 15 .. За фикирзавайвал, пехилвал я. Вучиз лагъайтӀа пехилвал себеб яз инсанди масадаз писвал авун мумкин я.
8 928 876 26 .. Жуь-жувалай рази хъун! Инсан вич-вичелай рази хъайила, ам такабурлу жеда ва хъсан амалар халкъдиз къалу-рун патал ийиз башламишда.	8 928 566 96 .. Пехилвал!	8 963 419 13 .. Такабурлувал. Такабурлу кас Аллагъ-диз акси яз экъечӀзава. Гъавилай, са зерре къванни такабурлувал рикӀе авай кас Женнетдиз гъахъдач.	8 967 941 06 .. Масабуруз къалурун патал хъсан ама-лар авун.
8 922 425 63 .. Такабурлувал.	8 963 413 08 .. Жуь-жувалай рази хъун. Вучиз лагъайтӀа жуь-жувалай рази касдиз вичи ийизвай чӀуру кӀвалахар, гу-нагъар аквадач. Вичи ийизвай вири амалар дуьзбур хъиз жеда.	8 988 212 50 .. Виридалайни писди пехилвал я.	8 988 291 24 .. Такабурлувал. Ада амай начагъвилер арадал гъизва.
8 928 049 79 84 Пехилвал.	8 960 264 44 .. Аллагъдиз виридалайни даклӀанди	8 988 441 13 .. Пехилвал. Сифтени-сифте иблисдай адан пехилвили къл акъуднай. Ам Адамал ﷺ пехил хъана. Ахпа адан	Чи суалдиз жавабар гайибурулай виридалай Аллагъ рази хъурай! Къуй Аллагъди ﷻ чи рикӀер начагъвилери-кай сагъар хъувурай! Амин.

И нумрадин суал: «Руьгъдин (рикӀин) начагъвилерикай (пехилвал, такабурлувал ва мсб.) инсанди вич гъи къайда сагъарун лазим я?»
Гъурметлу газет кӀелзавайбур, куъ жавабар агъадихъ галай нумрадиз ракъура: 8988 771 59 55

АКЪУЛ

Менфятлу афоризмаяр

Акъул пулунихъ къачуз жедач. Акъуллубур – жеда.	гзаф хъайитӀа, гъакъван чаз шад жезва, яшар гъикъ-ван гзаф хъайитӀа, гъакъван – пашман	Фитнедини, цӀай къур кӀарасди хъиз, сифте куда, ахпа чӀулаварда
*****	*****	*****
Такабурлувал квадарай шаир яд фейи ракъ хъиз я – акатайда патахъарда	Бармакри чеб алукӀдай кьилер чпи хкъадайтӀа, белки зазни абур са шумуд жедай	Инсандин виридалай чӀехи чирвал вич са мус ятӀани рекъидайди чир хъун я
*****	*****	*****
Эвел регъуввал квахъда, ахпа шалвар	Вирибуруз кагъул кас яз чида зун, Лянет гузва зи уьмуьрдин еришдиз. Эй, ахмакъар, тади кваз куьз фида зун Азраилдихъ галаз къара гуьруьшдиз...	ВацӀариз, кьил дагъда аватӀани, гъуьл арандай жагъ-ида
*****	*****	*****
Пул гъамиша ам авачирбуру негъзава	Вине авай кьил ягъиз тади ийида, агъада авай кьилелай кап алтадиз	Зун бахтлу хъун патал кӀаниди са шартӀи я – вун бахт-суз тахъун
*****	*****	*****
Сифте за эрекъ авай птулкадин кьил алудна, ахпа эрекъ авай птулкади – зи кьил	Инсанри, чими хъайила, перемар хутӀунда, тарари – мекъи хъайила	Дишегъли гагъ чуплах бахт я, гагъ перемар алай бахтсузвал
*****	*****	*****
Яргъалди анжах яхун гьерер амукъда		Виридалай гуьрчег цуьквер рекъин къерехра жеда, чебни руг алаз
*****		*****
Ахмакъвиллиз тфу гумир – ахмакъвал гзафбуру яд хъвазвай булах я		Мугъмандихъай кичӀе хъун душмандихъай кичӀе хъунилайни агъуз кар я
*****		*****
Чинардинни анардин тарари гъуьжетналди, я анар-дин тар къакъан жедач, я чинардин тарци анарар гъидач		Сулейман бубадин парталар куьгънебур тиртӀани, фикирар цӀийибур тир
*****		*****
Дишегълияр чи къвед лагъай пай ятӀа, ам чи хъсан пай я		Бахтсузвал садра къведа, иридра хъфида
*****		*****
Дишегълийрик нукъсанар ква, амма абурун лайих-лувилерин къадар аргух я		Вилай аватдалди тарай аватунни хъсан я
*****		*****
ЦӀай чилел жеда, гум – цава		Бахт вахт авачир мугъман я
*****		*****
Дуъньяда кӀанивал амай къван такӀанвални амукъда. КӀанивал даим я	Чехи дапӀарни гъвечӀи куьлегдал ахъайда	Инсандал са тӀварни са чин хъана кӀанда
*****	*****	
Яшар пулунилай са карда тафаватлу я: пул гъикъван		

МАЙРУДИН БАБАХАНОВ
LEZGIKIM.NAROD.RU

Заз са четин месэла ава. Заз пехилвиликай гьикI азад жедатIа чизвач... гъавилэй, ам гьиссдайла зак секинсузвал акатзава... Гъа са вахтунда пехилвал ва секинсузвал гьиссзава... ам акъван четин я хьI! ГъакIни такабурлувал... захъ ам аватIа заз чидач... ятIани зун секинсуз я. Генани пехилвал... са мус ятIани гьиссайдI хьиз я... амма захъ ам аватIа чидач. Ингъе генани, зун секинсуз я... месэла, бязи вахтара са шей чирзава ва бирдан фикирзава: «Эгер гъа им дустунини чирайтIа вучда?!»... Жуваз чидач, им пехилвал яни тахъайтIа маса шей... амма гъа им патал зун гзаф секинсуз я. Гъа ихьтин секинсузвилер себеб яз зун азабрик ква... Бязи вахтара капI ийидайлани азабар гузва!.. Ахьтин вахтар жезва хьI, гъа ибур себеб яз дустарихъ галазни рахах кIан жезвач. Вуч ийида за?

Алимдин жаваб:

Пехилвал чIехи гунагърин дережадик акатзава. Пехилвал ийизвай инсандин гунагъ зурба я, вучиз лагъайтIа ада Аллагъдин кьарардал наразивалзавайди хьиз я. Къуръанда Аллагъди Вичин лукIар пехилдан амалар дуъз туширдан гъувурда тун патал, абуруз туьгметар авуналди лугъузва (мана): «Яраб абуру Аллагъди Вичин жумартлувилелди абуруз ганвайдал пехилвалзава жал?!» («Ан-Ниса» сура, 54-аят).

Аллагъдин Расулди ﷺ лагъана: «Сада-садал пехилвал мийир; сада-садан арада авай алакьа чIурмир, я Аллагъдин лукIар стхяр хьухъ!» («Аль-Муъжамуль-авса», №7874).

Маса гъадисда лугъузва: «...лукIран рикIе пехилвал ва иман санал жедач» (Ибн Гьиббанан сагъигъ, №4606).

Эгер квез а еридин алчахвал ва екевал акуртIа, квез а вахтунда адакай азад жез регъят жедат. Идан гъакъиндай квевай тIарикъатдин ктабар кIелайтIа чир жедат.

Амма руьгъдин нукъсанрикай михъдай виридалайни хъсан дарман, им руьгъдин муаллимдин гъилик экечIун я. Гъакъикъи руьгъдин устазди тапшурмишнавай тапшуругъ кьилиз акъудуни хьиз, гъич са куьнини руьгъдин нукъсанар (пехилвал, такабурлувал ва мсб.) михъиз куьмекзавач.

Мусурман психологдин жаваб:

Вичин гафариз фикир гайила – ибур вири чIехи везифа авай са зунжурдин гъалкъяр я. А себеб вичин хесетра чуьнуьх хъанва, эгер дуьм-дуьз лагъайтIа, куьне квел инанмишсузвалзава. Гъа им къабулна кIанда ва вири жуван къуватар и месэла

гъализ серфна кIанда. Куьн ахьтин пис хесетдин сагъиб я лагъана фикир ийидай ихтилатдикай са манани авач. Вучиз лагъайтIа куьне кьатланвай гьиссери ва фикирри маса шей кьалурзава. Гъа са вахтунда пехилвал хьтин хесет кьейдна кIанда, ам жуван кьенепатан инанмишсузвал, масабурун фикирдилай аслувал хъайила жезва.

Куьне сифте нубатда хуси жуьв, надирвал артмишна кIанда. Жуван викIегъ патар артмишун чарасуз я. Кьилин шартI ина ихьтиндинди я: масадаз авай, я туштIа авачир лайихлувилериз килиг та-вун. Квез авачир са вуч ятIани, амма са низ ятIани авайди я лугъуз фикирмир. Гъа икI хъайитIа, куьне куь хуси уьмуьр патал цийи мумкинвилер ва чирвилер ачуьда. Чун масабурун агалкъунриз килигайла, чна чун хейлиндаказ сергъятламишзава ва кIалубра твазва. Гьелбетда куь хусивал артмиш хьунин месэла, куь диндин фикирриз аксидаказ атуьн дуьз туш. Куьне кьачунвай чирвилералди кьенепатан алем девлетлу ийиз башламиш. Жуван гъакъикъи инанмишвал, анжах хуси тIебиатдин, жуван зайиф ва гужлу патарин жигъетдай якъин чирвилер хъайила, ахпа кьачуз жедайди рикIелай алудмир! Эгер квез куь руьгъдин зайиф патар жагъайтIа, куьн масабурулай усал я лагъана гъич фикирмир. Гъар са инсандиз зайиф патар ава, анжах жувал виневал кьаз тагна абурал гуьзчивална кIанда. Илимдин ктабар гзаф кIела, абуру вичин дуьньядиз килигунин тегъер регъеншарда ва адетдин шейэриз цийи жуьреда килигиз тада.

Жуван хуси хесет дегишардай къуват анжах квез ава. Анжах жуван вилик ахьтин мурад эцигиз кIан хъана кIанда ва ам кьилиз акъудиз чалишмиш хьун важиблу тирди, рикIелай алудмир!

ТАРЖУМА АВУРДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ПОДПИСКА-2017

Гъурметлу стхяр ва вахар! 2017-йис патал подписка башламишнава. Лезги чIалал акъатзавай «Ас-Салам» газет квез кIани почтунин отделенийра, районра кIвалахзавай чи векилривай ва я редакциядиз атана кхъиз жедат. Са йисан кьимет: 436 манат. Индекс 51395

Гъурметлу газет кIелзавайбур!

Куь суалар ва теклифар редакциядиз SMS-рин куьмекдалди 8-988-200-04-27 нумрадиз ва я lezgiassalam@gmail.com -диз гуз жедайди чна квез хабар гузва. Куь суалар ва абуруз ганвай жавабар чна, ин ша Аллагъ, газетдин чинриз акъудда.

ЛЕЗГИ КОНКУРС

Гъурметлу мусурман стхярни вахар, чи лезги халкъдин чIал, тарих, бубайрин дин – Ислам хуьн патал, лезги чIалал акъатзавай «Ас-Салам» газетди лап важиблу конкурс малумарзава.

Конкурсда 1-чка къурдаз 50 000 манат, 2-чка къурдаз 20 000 манат, 3-чка къурдаз 10 000 манат пул гуда. ГъакIни 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-чкаяр къурбурузни савкъватар пайда.

Конкурсда иштирак ийиз жедат 2017-йисан лезги «Ас-Салам» кхъенвай кIвалаяй тир гъар са лезги стхадивайни вахавай, аялдивайни куьзуьдавай.

Конкурс 2017-йисан лезги «Ас-Салам» газетдай, яни вири 12 нумрадайни кьиле фидат. Чна гъар са нумрадин макъалайрин бенедаллаз суалар гъазурда ва конкурсда иштирак ийизвайбуруз абур гуда. А суалар гъихьтинбур жедатIа, виликамаз садазни чир жедат.

Конкурс кве этапдикай ибарат жедат: 1-этап кьиле фидат 2018 йисан 20-январдиз ва 2-этап 27-январдиз Дербент шегъерда кьиле фидат.

Конкурсда иштирак ийиз кIанзавайбуру 2017-йисан лезги «Ас-Салам» кхъена ва гъар са газет кIелна, гъазур хъана кIанда. Ахпани имтигъандиз гъазур жедайди хьиз, вири 12 нумрада вуч кхъенватIа, гъам хъсандаказ чирун лазим я. Иштирак ийиз кIанзавайбурувай агъадихъ галай нумрадиз зенг авуртIа жедат: 8988 771 59 55

ГъакIни конкурс тешкилуниз куьмек гуз кIанзавайбурувай винидихъ ганвай нумрадиз зенг авуртIа жедат.

КIларин вахтар Февраль

югъ	Пака-ман Ас-СубхI	Рагъ экъечI-завай вахт	Нисинин Аз-Зутър	Рагъдан-дин Аль-ГIаср	Гъетрен Аль-Магъриб	Месин Аль-ГIишъ
1	05:26	07:03	12:05	14:40	17:04	18:34
2	05:25	07:02	12:05	14:41	17:05	18:35
4	05:23	07:00	12:05	14:44	17:08	18:38
6	05:21	06:57	12:06	14:46	17:10	18:40
8	05:19	06:55	12:06	14:48	17:13	18:43
10	05:17	06:52	12:06	14:50	17:16	18:46
12	05:15	06:50	12:06	14:52	17:18	18:48
14	05:12	06:47	12:06	14:54	17:21	18:51
16	05:10	06:44	12:06	14:56	17:23	18:53
18	05:07	06:41	12:05	14:58	17:26	18:56
20	05:04	06:38	12:05	14:00	17:29	18:59
22	05:01	06:35	12:05	14:02	17:31	19:01
24	04:58	06:32	12:05	14:04	17:34	19:04
26	04:55	06:29	12:04	14:06	17:36	19:06
28	04:52	06:26	12:04	14:07	17:39	19:09